

Beth Tikwah

Een vrijplaats voor geloven

Boele P. Ytsma

1. Inleiding en tijdsbeeld	5
2. Geschiedenis van een ideaal	19
3. Principiële stellingname	29
4. Tussen ideaal en werkelijkheid	39
5. Toekomstbeeld	51

noten

VOORWOORD

Voor u ligt een beleidsvisie en beleidsplan voor het bezinningshuis *Beth Tikwab*, dat geschreven is om het nieuwe bestuur van de *Stichting Beth Tikwab* materiaal in handen te geven om adequaat leiding te kunnen geven aan het werk van de Stichting. Ondergetekende heeft, als initiator van *Beth Tikwab*, een enorme voorsprong in tijd op het bestuur en de plannen zijn vergroeid met zijn leven. Om die ongelijkheid enigszins op te heffen heb ik besloten vrij uitgebreid verslag te doen van een en ander. In het bestuderen ervan kunnen de nieuwe bestuursleden zich de zaak enigszins eigen maken¹. Tegelijk is het mogelijk daardoor ook eigen gedachten te ontwikkelen en zodoende zinvolle aanvullingen te geven op onderhavige plannen. Want noch visie, noch plan moeten gelezen worden als definitief vastgelegde regels - het is vooral een *uitgangspunt* voor een reis die bestuur en ondergetekende samen moeten gaan ondernemen.

Graag wil ik hier mijn dank uitspreken voor de mensen die in gesprekken mij hebben geholpen mijn hier en daar idealistische gedachten te vertalen in reële plannen, en vage vermoedens om te zetten in heldere gedachten. Als eerste wil ik dan noemen mijn vrouw, Heleen, die in alle jaren dat ik werk aan dit project mij afwisselend heeft gestimuleerd, om zo mij mijn onzekerheid te laten overwinnen, en heeft geremd daar waar ik zou doordraven in hoogdravend idealisme. Niet minder dank ben ik verschuldigd aan mijn ouders, die nu al bijna vijf jaren van hun leven hebben besteed aan de pioniersfase van *Beth Tikwab* en zowel in reflectie als in concreet werk mij tot grote steun zijn geweest. Ik hoop ook in de nieuwe situatie op vruchtbare samenwerking.

Vervolgens zijn er enkele vrienden met wie ik in de gelegenheid was ook de plannen voor *Beth Tikwab* door te spreken. Zonder anderen tekort te willen doen, wil ik er drie expliciet noemen. Vanaf het eerste moment erbij betrokken was Sander van Dam en zijn grote meelevendheid en tegelijk zijn grote nuchterheid hebben veel voor mij en voor de plannen betekend. Henk Dankers heeft in de afgelopen jaren ook vaak mijn verhalen aangehoord en ons leven gedeeld. Zijn stimulerende woorden hebben mij door moeilijke momenten getrokken, zijn zelfstandige denken heeft mij vaak tot bezinning gebracht. Frans Horsthuis heeft vanaf het begin ons geholpen bij het vinden van geestelijk houvast en al heeft het afgelopen jaar mij meer mijn eigen weg laten vinden (die toch wat anders

1. Voor belangstellenden heb ik gebruik gemaakt van een beperkt aantal eindnoten, waarheen ik verwijst voor kleine toelichtingen, literatuurverwijzingen en schrijftplaatsen. De noten zijn te vinden op p. 51.

is dan die van Frans), zijn bezieling en zijn heenwijzing naar Jezus zijn van onschatbare betekenis geweest.

Ten slotte moeten er nog twee mannen genoemd worden die in het afgelopen jaar van groot belang zijn geweest. Dick Langhenkel (en zijn vrouw Tineke niet minder) heeft de gemeenschap op *Beth Tikwab* tot twee keer toe door een zware crisis geloodst. Zijn liefde voor ons allen en zijn voortdurende vertrouwen hebben ons de weg naar de toekomst steeds weer doen vinden. Ook toen de moeilijke beslissing genomen moest worden om de Ytsma's sr. en jr. wat afstand van elkaar te laten nemen, heeft zijn vriendschap ons bemoedigd. Mijn schoonvader, Peter Vree, is de laatste die ik wil noemen. Zijn grote inzet voor *Beth Tikwab* de afgelopen maanden heeft mij zowel verrast als verwarmd. Zonder zijn heldere en vakkundige begeleiding was zo'n professioneel beleidsplan er nooit gekomen. Als kersverse voorzitter kan hij veel voor ons gaan betekenen.

Plannen en hun voorgeschiedenis, een bestuur, vrienden en familie die helpen... is *Beth Tikwab* dan alleen maar mensenwerk? Nee, onze God heeft zich in de afgelopen jaren de *Trouwe* betoond en daarom dragen we, nu we aan de vooravond van een nieuwe fase staan, *Beth Tikwab* aan Hem op. Zonder zijn zegen zijn al onze inspanningen 'lucht en leegte', zonder zijn leiding zijn al onze plannen dwaalwegen.

Appelscha, 22 mei 1999

Voorwoord bij tweede, *ongewijzigde* print

Sinds de eerste print van de beleidsvisie en het beleidsplan is er veel gebeurd en veel veranderd op Beth Tikwah. Inmiddels staan we voor de opening (met nog steeds alle onzekerheid die kennelijk bij dit project hoort) en de taak die ons nu voor ogen staat is de werving en organisatie van de vrijwillige medewerkers en het aanzoeken van leden voor een landelijk Comité van Aanbeveling voor Beth Tikwah. Vandaar ook deze nieuwe print van de beleidsvisie. Het beleids*plan* is nu weggelaten - het zal opnieuw moeten worden geschreven op de nieuwe situatie. Ook deze beleidsvisie zou herschreven moeten worden, maar de tijd ontbreekt daar nu voor en de tekst zoals die hier voor u ligt is nog steeds aanvaardbaar. Daarom bied ik het volledig ongewijzigd aan voor allen die zich willen gaan inzetten voor Beth Tikwah.

Appelscha, 18 mei 2001

1. INLEIDING EN TIJDSBEELD

I.

Een 'huis van hoop', zoals de vertaling van het Hebreeuwse *Beth Tikwab* luidt, willen oprichten vraagt om redenen. En die zijn er. In het onderhavige verhaal worden de belangrijkste verteld en tegelijk een beeld geschetst van wat het is en wil zijn. En zoals elk huis waarin wordt geleefd en gewerkt, staat ook het bezinningshuis *Beth Tikwab* midden in het leven van de haar omringende cultuur. We zullen daarom bij wijze van inleiding een beeld schetsen van die cultuur en van de tijd waarin we leven. Een beeld, dat moet wel gezegd worden, zoals die vanuit *Beth Tikwab* te zien is. Dan vallen enkele aspecten van het moderne leven op, terwijl andere wellicht op de achtergrond verdwijnen.

Een beeld schetsen dus van de tijd waarin we leven - dat is onze inzet. Waar is dat voor nodig, dat analyseren van de tijdgeest? Het meest voor de hand liggende antwoord luidt: om een juiste *therapie* te ontwerpen, moet een juiste *diagnose* gesteld worden. *Beth Tikwab* als therapie voor de 'kwaal van de tijd'... Dat zou een pretentieuze onderneming zijn en een variant op het eenvoudige reclame-thema: 'is dit uw probleem, dan zijn wij de oplossing!' Dit willen vermijden - en dat willen we inderdaad! - betekent nauwkeurig en genuanceerd formuleren. We willen hier geen 'medicijn voor de 21e eeuw' aanbieden, maar alleen een, laat ik zeggen, *adequate*, passende levensvorm beschrijven. Dan klinkt de vraag heel anders: een levensvorm, passend waarbij? Dan mag ook het antwoord luiden: passend bij de eigen tijd, de tijd rond het magische jaar 2000, een tijd die haar specifieke mogelijkheden en noden heeft. Vandaar dus een schets.

Een tijd met zijn eigen *mogelijkheden* en *noden*. Veelal blijven dergelijke beschrijvingen steken bij de noden, de kritiek dus. Maar elke tijd heeft ook haar specifieke mogelijkheden en zeker onze tijd kent die. Dat betekent dat er hier niet louter cultuurkritiek wordt beoefend, ondanks de stellig zeer kritische noties die ik wil aandragen, het is immers een aanloop voor de positieve uiteenzetting van de doelen van *Beth Tikwab*. Liefdeloze kritiek past ons niet en is bovendien vruchteloos. Waarom zal ik, om uit te drukken wat ik wil zeggen, zoeken naar woorden die door Hans-Jürgen Baden reeds zo mooi zijn geschreven. Laten zijn woorden ons tot waarschuwing zijn:

'Ik houd het voor een buitengewoon gebrek aan liefde, wanneer zelfs Christenen hun scherpzinnigheid uitsluitend in dienst stellen van een negatieve karakterisering van de situatie, waarin onze beschaving verkeert. Voortdurend zijn zij bezig de angst en de eenzaamheid te bezweren; met grote nauwgezetheid meten zij het ruïneveld op,

waarop wij ons bevinden, en met een verdrietig gezicht verzekeren zij ons, dat er niets gaafs, gezonds en organisch meer is overgebleven. Deze tiraden tegen de 'secularisatie' zijn kortweg onverdraaglijk geworden. [...] Deze manier van doen is bij voorbaat geoordeeld. Zij moge dan een ogenblik ons verstand boeien, maar is ten slotte toch te primitief. Zij wordt niet gedragen door de liefde, doch door de vernietigingswellust. Men kiest de gemakkelijkste weg, namelijk die van de zuivere negativiteit. [...]

De houding die God tegenover een bepaalde tijd aanneemt, bepaalt zich niet uitsluitend tot het gericht, maar daarachter verbergt zich de belofte; achter het 'neen' staat het 'ja'. Daarmede is ook de houding van God tegenover onze beschaving omschreven. Ook in de woestenij daarvan voltrekt zich het wonder van de vleeswording, en weerklinkt de stem van de Zoon, die van zichzelf zegt dat hij niet is gekomen om te richten, maar om zalig te maken. De tijd wordt vervuld tegen alle hopen en verwachten in. Zelfs wanneer *wij* elke hoop ten grave hebben gedragen, heeft Hij nog een onverwoestbare kans."¹

II.

We willen met *Beth Tikwab* iets - een *positieve daad* stellen. Dàt staat voorop en vindt zijn grond in bewogenheid. Maar de behoefte daartoe komt - dat kan en hoeft niet ontkend te worden - vanuit veelal *negatieve ervaringen*. Ik verlang naar warmte en geborgenheid en dat staat tegen de achtergrond van de ervaring die ik opdoe, ervaringen van kilheid en ruwheid. Ik verlang naar de heelheid en rijkdom van kleinschaligheid omdat ik me verloren voel in de grootschaligheid van economische structuren. Ik verlang naar soberheid en degelijkheid omdat ik de overvloed van consumenten als stuitend ervaar. Ik verlang naar de eenvoud van het leven op het land omdat we als samenleving die eenvoud kwijt zijn in een hoog technische cultuur. Ik verlang naar een authentieke, echte relatie met God, omdat ik me zo vaak van Hem vervreemd voel. En zo vinden we als vanzelf een vijftal kernwoorden waarmee we onze tijd in grove contouren kunnen schetsen en die we daarom kort van toelichting willen voorzien: *grootschalig, consumentistisch, technisch, kil* en *van God vervreemd*. We willen eerst aandacht geven aan de eerste vier, om vervolgens uitgebreider stil te staan bij dat laatste: de vervreemding van God.

Dat onze tijd wordt gekenmerkt door (1) *grootschaligheid* kan een ieder zien. In de dorpen hebben de kleine kruideniers plaats moeten maken voor de grote supermarktketens met hun voorverpakte massa-aanbod. Wie van dat proces geen beeld kan vormen, omdat hij door jeugdigheid de aanblik van de wereld al niet meer anders kent, moet zeker het aangrijpende relaas van Geert Mak lezen, die beschreef *Hoe God verdween uit*

Jorverf. Maar een opmerkelijk oog ziet het allerwege. Hoe is het mogelijk dat producten van ver weg kunnen concurreren met producten uit eigen land? Afstanden spelen geen rol meer, de markt is een mondiale markt geworden. Schaalvergroting dus. Maar dat geldt ook voor de eigen verplaatsbaarheid middels auto, openbaar vervoer en luchtvaart. De vriendenkring die de moderne mens er op na houdt is verspreid over heel het land of zelfs daarbuiten. Daarmee hebben dan ook de vroeger zo belangrijke sociale kringen als buurt, dorp, school en kerk - als ze nog een sociale kring zijn! - aan belang ingeboet.

De voorbeelden zouden met legio te vermeerderen zijn, maar het essentiële ervan kan reeds gezegd worden: de moderne mens voelt zich veelal een *eenzame*. Zijn directe omgeving is in toenemende mate van hem vervreemd en alleen in de private sfeer van eigen huis en eigen vrienden kan hij zich nog veilig voelen. Daarom hangen de schaalvergroting en *individualisering* ook nauw met elkaar samen. Het individu is als eenzame in de veel te grote schaal van economische politieke structuren op zijn eigen private domein teruggeworpen.

We hoeven de analyse in het verband van deze beleidsvisie niet sluitend te krijgen - we zouden dat ook niet kunnen, daarvoor zijn de problemen te groot -, maar vragend naar de oorzaken van de schaalvergroting stuiten we als vanzelf op het hoge *technische gehalte* van onze samenleving. Historisch blijken schaalvergroting en de industriële revolutie ook nauw met elkaar samen te hangen. Wat vroeger met de hand gebeurde, wordt nu machinaal gemaakt. En behalve dat de machine zaken sneller en vaak 'perfecter' kan produceren, kan ze ook *meer* produceren. Als we het nauwkeuriger formuleren: wil een machine het met recht en reden sneller en perfecter kunnen dan de menselijke hand, dan moet ze het noodzakelijk in grote aantallen doen. Arbeid werd opgedeeld in deelhandelingen die allemaal efficiënt door techniek konden worden waargenomen. Voor de kleine ambachtsman kon en kan het dure apparaat niet uit en dus moest hij het ten slotte afleggen tegen de fabriek. De ambachtsman maakte zijn producten voor zijn dorps- of buurtgenoten, de fabriek voor een naamloos grote massa. En zo werd de schaalvergroting een onafwendbaar proces.

Schaalvergroting - en de daarmee gegeven sociale vervreemding - blijkt dus haar hoofdoorzaak te vinden in de techniek. Die techniek heeft evenwel meerdere gevolgen voor ons dagelijks leven. En zo kunnen we nu meer woorden geven aan de eerdergenoemde begrippen. Allereerst dan het feit dat onze samenleving ook (2) *consumentistisch* is geworden. Waren onze voorouders vooral *gebruikers* van gereedschappen en materialen, wij zijn bij uitstek *verbruikers*, consumenten geworden. Als van een artikel wordt gezegd dat het wel 10 jaar mee gaat, is dat al extreem lang - waarmee ook gezegd wordt dat het

niet een *gebruiks*-, maar een *verbruiks*artikel is. De oorzaak van deze verandering is niet ver te zoeken, na wat we over de techniek zeiden. Als immers de machine, de fabriek alleen bij grote aantallen zijn ware dienst kan bewijzen, zullen die grote aantallen ook gebruikt moeten worden. Maar omdat bij enkel gebruik de techniek en de daarmee grootschalig geworden economie onvoldoende efficiënt draait, zal *gebruik* moeten verworpen tot *verbruik*. Dat uitbuiting ter ener zijde en vervuiling ter andere zijde de prijskaartjes hiervan zijn, is nog maar enkele jaren tot het bewustzijn doorgedrongen en is nog steeds geen reden tot matiging of verandering van dit bijkans autonome proces.

Gevolg voor de moderne mens is evenwel opnieuw een vervreemding. Met een consumptie-artikel, onverschillig of dat een auto, wasautomaat of balpen is, kan geen band worden aangegaan. Het heeft geen geschiedenis - want het komt uit een anonieme winkel, die het betreft uit een anonieme groothandel, die het ontvangt van een anonieme en kille fabriek -, het heeft geen heden - inwisselbaar als het is voor duizenden volstrekt identieke exemplaren -, en het heeft geen toekomst - of de afvalberg zou haar toekomst moeten heten -, het is, kortom, volstrekt vreemd aan het leven, vervreemd van het leven. De moderne mens heeft meer spullen om zich heen dan welk voorgeslacht ook, en voelt zich ontevredener en onbevredigder dan ooit. De redenen daarvoor worden ons intussen wel duidelijk.

Hij ontkomt overigens ook zelf niet aan dat consumentistische bolwerk. Ongenuanceerd gezegd worden we allemaal gereduceerd en opgedeeld in enerzijds enkel *arbeidskracht* (met alle hardheid en onmenselijkheid van de arbeidsmarkt van dien) en anderzijds enkel *behoefte* (getuige het massieve aanbod van luxe-artikelen en prullaria, en van verstrooiing, genot en reclame). Zo gebeurt het menigmaal dat hij, behalve van de medemens en de dingen ook nog vervreemd raakt van zichzelf, zowel op zijn werk als in zijn vrije tijd. Leven dicht bij je eigen gevoelens en jezelf zowel in werk als in vrije tijd blijven zien en ervaren als een mens, dat is: als een *geheel*, is een opgave die maar enkelen kunnen volbrengen, omdat ze nagenoeg ondoenlijk is geworden. Het leven 'in eenvoud' is uiteengevallen in een 'leven in meervoud'. Elk mens heeft verschillende en vaak met elkaar strijdende 'ikken', die, hoe integer een mens ook is, menigmaal botsen als verschillende sociale kringen elkaar raken³.

Grootschaligheid bleek verband te houden met de technische ontwikkeling van onze samenleving, die op haar beurt van haar burgers consumenten maakt. Nog een gevolg van het hoog technisch gehalte van de samenleving is de (3) *vertechnisering* van ons dagelijks leven. Daarmee bedoelen we niet alleen de '*Mechanisering van ons wereldbeeld*' (zoals het magistrale boek van Dijksterhuis heet⁴), maar ook en vooral de concrete omgang met techniek. Naast de al genoemde auto en wasmachine, is het merendeel der

mensen ook volledig vertrouwd met audio- en videoapparatuur, (mobiele) telefonie, PC, magnetron en mixer. Daardoor worden we zowel vertrouwd met een hoge mate van perfectie - en raken we verwend! - als met het fenomeen 'genot zonder inspanning'. Nu het zetten van koffie - het voorbeeld is willekeurig, al zegt ze ook wat van de schrijver... -, nu het zetten van koffie geen inspanning meer kost, en nu we dus ook de geleverde inspanning niet meer proeven in het kopje dat we drinken, moeten producenten zich uitputten in verbetering van smaak 'an sich'. Het kopje koffie wordt eerst, door het apparaat, uitgepeld uit het totaal van het leven, om vervolgens met vertoon van optimale kwaliteit - aldus de slogans - haar rechten terug te eisen. Het leven wordt zo verzakelijkt. Schone was is geen overwinning meer, met veel zweet en rimpelige handen behaald op de vervuiling, maar een routinehandeling, waarmee ook het diepe genot van schone kleren en beddegoed is verdwenen. Warmte is geen gevecht meer tegen de kou en een beheersen van het vuur, maar het instellen van een thermostaat, waarmee ook de dankbaarheid voor een warm huis is verdwenen. De verzakelijking en de vanzelfsprekende perfectie hebben ons gevoelloos en ondankbaar gemaakt voor de waardevolle zaken van het leven. Overwinning zonder strijd is geen overwinning, maar een fooi - ons leven is een achteloos gegeven fooi geworden!

Ondankbaarheid, gevoelloosheid - het zijn negatieve woorden. Hetzelfde kan gezegd worden met het woord abstractie. *Ab-strahere* is latijn voor weg-trekken; de abstractie is het afgetrokkenene. Hier betekent het dat vele zaken worden getrokken uit het geheel van het leven. Warmte is in het leven het totaal van behaaglijkheid, beheersing van het ontembare element vuur, een spel van licht, geluid en gevoel - geabstraheerd is het een getal op een thermometer. 'Het is hier koud!', zegt de één - 'nee hoor, de thermometer staat op 20 graden!', zegt de ander. Wat niet meetbaar en toetsbaar is heeft geen realiteitswaarde. Maar omdat het werkelijke leven zich niet laat terugdringen in abstracties wordt ook hier een vervreemding voelbaar tussen de door techniek abstract geworden omgang met de dingen en de nog altijd voelbare volheid van het echte leven. Nog altijd wordt jong en oud geboeid door de charme van een open vuur!

Beginnend bij de huiveringwekkende contouren van onze grootschalige samenleving kwamen wij velerlei op het spoor. Maar steeds weer viel het woord *vervreemding* en dat zou wel eens de belangrijkste diagnose kunnen zijn. De moderne mens leeft vervreemd van zijn medemensen (op enkelen na), vervreemd van de dingen waarmee hij leeft, vervreemd van zichzelf en vervreemd van de ware gedaante van het leven in al haar volheid. Het geeft de paradoxale ervaring van grote vervreemding tegelijk met een hoge levensstandaard en grote mogelijkheden tot ontlopen van pijn en najagen van genot. Een paradox die resulteert in een gevoel van kilte en onveiligheid. Dat was (4) het vierde

woord dat we eerder vonden: *kilbeid*. Een vreemde (en dat zijn wij dus geworden) zal niet snel vertrouwd worden met anderen, zal eerder hen wantrouwen en van zich af houden. Na een dunne toplaag in de historie van betrekkelijk beschaafdheid in het westen, lijkt het samenleven zich nu weer te verruwen. 'Zinloos geweld' is weer een item geworden en dat zegt genoeg.

Vooraf hadden we een relativering aangebracht: we wilden de samenleving bekijken vanuit Beth Tikwah en haar ideaal. Daarmee is eenzijdigheid gegeven. De nadruk is gevallen op *vervreemdende elementen* in ons samenleven. Andere accenten zouden ook belicht kunnen worden (en zullen dat deels ook nog). Wel moet er één belangrijke opmerking aan worden toegevoegd. Ons leven wordt ervaren als een vanzelfsprekend fenomeen. Zeker de naoorlogse generatie - waaronder schrijver dezes - is geneigd haar tot normaliteit te verheffen. Het is daarom zinvol te benadrukken dat de huidige gestalte van het leven in het westen historisch een volstrekt *novum* is. Generatie op generatie is het leven veranderd, maar dan steeds gradueel. Kleinkinderen begrepen opa en oma nog en omgekeerd (al of niet waarderend - dat is van alle tijden). Nu laat zich het leven van onze grootouders zich nog maar nauwelijks voorstellen, laat staan dat we hun 'wereldervaring' nog zouden kunnen navoelen. De fundamentele en over het hele leven zich uitbreidende vervreemding zou door onze voorouders als een volstreekte ramp zijn ervaren. En dat is ze naar mijn stellige overtuiging ook, maar slechts weinigen ervaren dat ook zo. Ik meen dat er historisch meer voor te zeggen is het leven van vorige generaties als normaliteit aan te houden. Wij, wij moderne, westerse mensen, zijn de uitzondering.

Daarmee wil ik geenszins een lans breken voor conservatisme of voor restauratiebewegingen. De voortgang van de tijd, ook als die zich tot een ramp ontwikkelt, is niet terug te draaien. Wel willen we op *Beth Tikwah* het besef levend houden dat ons leven de historische uitzondering is en dat het zoeken naar wegen in de toekomst zich - uitgaande van het moderne heden - zal moeten richten op de levenservaring van ons voorgeslacht.

III.

De bovenstaande schets van de tijd ontstond vanuit negatieve ervaringen die we opdoen in het leven van alledag. Soortgelijke bevindingen kunnen we opdoen op geestelijk gebied. In de bovenstaande uitleg van alle aspecten van vervreemding was de (5) *vervreemding van God* en van de geestelijke werkelijkheid nog afwezig. Dat tekort zal hier moeten worden hersteld. Overigens heeft de aparte en late bespreking van deze ver-

vreemding haar reden - ze zal, naar mijn stellige overtuiging, blijken de centrale vreemding blijken te zijn. Hier snijdt dus de kritiek het diepst. Tegelijk kunnen we hier ook gronden vinden om niet in de door H.J. Baden gevreesde negativiteit te blijven hangen. Hier, in de omgang met God, ontwaren we de eerste sporen van kentering en als die omgang centraal blijkt te zijn in de vervreemding zal ze dat ook zijn in de pogingen tot herstel.

We lokaliseerden gronden voor de ontwrichting van de samenleving (want vervreemding is ontwrichting) in de tijd van de *Industriële Revolutie*. Toch stond die revolutie aan het einde van de vorige eeuw niet op zichzelf. Een tijd van voorbereiding was daaraan vooraf gegaan, een tijd waarin het denken, het waarnemen, ja heel het ervaren van de werkelijkheid veranderde. Als begin van die verandering moet de tijd van de *Verlichting* genoemd worden (eind 18e eeuw) - hoewel ook deze 'revolutie' haar aanlooptijd heeft gekend. Deze tijd heet een verlichte tijd te zijn vanwege de bevrijding van het verstand uit het keurslijf van kerk en geloven. De mens verlegde het uitgangspunt voor zijn denken van buiten zich naar binnen - *cogito ergo sum*: het denken als eerste zekerheid van het zijn. Zo brak een nieuwe wereld open, een wereld die met grote gretigheid met de rede (het verlichte denken) werd veroverd. Herformuleren we nog eens wat er hier gebeurde, dan kunnen we ook zeggen: men ging de wereld los van God denken, van God lostrekken, jawel, abstraheren! De mens werd geëmancipeerd, vrij van kerk en bovennatuurlijke bevoogding.

Zonder diep in de wijsbegeerte van de Verlichting en de tijd erna te hoeven duiken kan hier wel gezegd worden dat hiermee de nieuwe tijd (de moderniteit) geboren was en dat de huidige gestalte van ons leven en denken hier haar oorsprongen nog altijd vindt. Zeiden we hierboven dat de huidige gestalte van ons leven een historisch novum is, hier moet van de moderne god-loosheid hetzelfde gezegd worden. Sinds de Verlichting wordt de westerse mens steeds meer god-loos en daarom op den duur zelfs religie-loos en dat kent opnieuw geen historisch precedent. De verschuiving van moderniteit naar *postmoderniteit* (de tijd waarin wij nu leven) laat weliswaar zien dat de moderniteit tot haar einde is gekomen, maar een werkelijk nieuwe tijd is nog niet aangebroken - *nòg niet*. Voorlopig leven wij nog met haar erfenis - de *abstractie* en het gevolg dat God een irrelevante factor is geworden. Onze cultuur is nog altijd van God vervreemd.

Het duidelijkst zichtbaar zijn die veranderingen vanzelfsprekend in de theologie geworden (maar beslist niet alleen daar). Wat tot de tijd van de Verlichting een specialiteit voor godloochenars en kettters was, werd een gewaardeerde bezigheid voor de verlichte intellectuele elite: fundamentele kritiek op de bijbel als geopenbaard document. Doelwit was vooral het hoog bovennatuurlijk gehalte van de verhalen: bijlen die drijven,

zeeën die wijken en discipelen die op water wandelen. De wereld los van God denkend kan de moderne mens met wonderen niets meer, omdat het verstand haar veto erover uitspreekt - het *kan* niet! De gelovige, die, ook na de Verlichting, wèl met God wil leven, maar tegelijk zelf ook modern mens is geworden, heeft natuurlijk een probleem. Zo zien we in de twee eeuwen die volgen op de Verlichting ook velerlei beweging, variërend van volstreekte uitholling van het belijden tot complete verstarring van het geloofsgoed in fiere ontkenning van de moderniteit. Interessanter zijn natuurlijk de genuanceerde tussenposities, die, met inachtneming van het nieuwe denken en ervaren (want het is diep gaan huizen in de moderne mens), wegen zoeken om met God te leven.

Niettemin hebben ook de meest welwillende gelovigen God meer en meer uit hun leven zien verdwijnen. Op de Verlichting volgde de Industriële Revolutie, die voor de uiterlijke gestalte van het moderne leven van cruciaal belang is gebleken. De genoemde zaken als schaalvergroting en vertechnisering zorgden behalve voor een toenemende vervreemding van mensen onderling en van mens en wereld ook tot een vergroting van de in de Verlichting geïnitieerde vervreemding van God. In 'de ander' ontmoette de mens voorheen ook God, een medeschepsel, een deelgenoot in afhankelijkheid, een broeder. Komt hier afstand, dan ook in de relatie met God. En het leven van voorheen borg vele verwijzingen naar God in zich (de afhankelijkheid was groter), maar de techniek schoof tussenbeide en vervreemde de mens van het leven en de natuur. Opnieuw bracht ook dat schade toe aan de mogelijkheden van Godservaring. En zo kwam het in de afgelopen decennia tot een breed ervaren erkenning van *Godsverduistering*⁵ - wij zijn God kwijt geraakt. Een gevolg daarvan is de verwereldlijking van het christendom, *secularisatie* zoals dat heet. God is verdwenen uit het dagelijkse praktijk van ons leven. We bidden om ons 'dagelijks brood', maar hoeven ons geen moment zorgen te maken over zelfs maar de chips in het weekend. We bidden voor gezondheid, maar vertrouwen daarin vooral op de medische wetenschap. Hoezeer christenen in het westen ook nog in God geloven - en dat geloof is er nog altijd! -, echt *nodig* hebben we Hem niet meer. Eerder ervaren velen Hem als een belemmering om in het volle leven te kunnen staan! Leven in de 20e eeuw is leven zònder God geworden, ook voor wie met God leven will!⁶

Zoals de techniek en de daarmee gegeven schaalvergroting als gevolg had dat de mens steeds meer op zichzelf werd teruggeworpen en dus individualisme in de hand werkte, zo bleek ook met name in de 20e eeuw de mens in geestelijk opzicht meer en meer op zichzelf te worden teruggeworpen. De Verlichting ontdeed de goddelijke waarheid al van zijn kosmische omvang en beperkte die tot dat wat de *rede* - een kwaliteit van de mens - kon aanvaarden. Daarna werd de waarheid vaker gezocht en beperkt tot een

faculteit van de *genus* mens - Schleiermacher meende bijvoorbeeld de religieuze waarheid te kunnen gronden in het menselijk *gevoel*. Maar waar aanvankelijk nog gezocht werd naar gronden voor waarheid in *de* mens - de soort als zodanig - daar werd in de laatste vier decennia de grens steeds kleiner, tot op het hedendaagse post-modernisme toe. Beeldend is onze tijd wel de tijd van de 'kleine verhalen' genoemd⁷, nadat de tijd van de 'grote verhalen' (waaronder het christendom) voorbij is. De 'kleine verhalen' zijn de verhalen van de enkeling, de waarheid is de waarheid die het *individu* als waarheid ervaart. Deze ontwikkeling is vanuit wijsgerig standpunt erg interessant, maar opnieuw kan hierop nu niet verder worden ingegaan.

In de vorige eeuw kwam het woord 'tijdgeest' op en dat woord is in zoverre bruikbaar dat het aangeeft dat de wijze van leven en denken van een tijd wordt beheerst door een 'onzichtbaar' en 'ongrijpbaar' iets - een 'geest'... - waaraan niet te ontkomen is. Je kunt het grondig met de 'tijdgeest' oneens zijn, maar je eraan onttrekken is onmogelijk. We kunnen het daarom betreuren dat de geschiedenis is gelopen zoals ze is gelopen - en schrijver dezes doet dat ook -, maar je kunt haar ontwikkeling niet ontkennen. Zaak is daarom van de nood een... *uitdaging* te maken.

En bij dat laatste - de zgn. 'tijd van de kleine verhalen' - is dat nog het meest eenvoudig. Als immers het grote verhaal van het 'Christendom' voorbij is (net als de grote verhalen van het liberalisme, communisme en vooruitgangsgeloof), is dat op zichzelf niet te betreuren. Het christendom en haar niet zo bijster wervende geschiedenis is voor velen juist een blokkade geweest om zelfs nog maar het evangelie te beluisteren. Het christendom is vooral het product van de triomferende kerk, de kerk die over andere gestalten van evangelische inspiratie haar *anathema* uitsprak. Maar, zoals ooit Walter Nigg schreef⁸, de historische overwinning daarvan zegt nog niets over de waarheid van het overwonnen standpunt. Het overwonnen standpunt is als ketterdom veelal in de marge gedrukt. Het ketterse van dergelijke standpunten zou o.m. kunnen zijn geweest dat deze gedachten hun tijd vooruit zijn geweest. Het 'voorbij' zijn van de massieve gestalte van het christendom geeft mogelijkheid ook spijt te betuigen over haar geschiedenis en ruimte te creëren voor andere verwerking van het evangelie. Om het woord uit de inleiding nog eens te herhalen: ruimte voor een *adequate* verwerking van het evangelie, passend bij ons eigen tijdsgewricht.

Die mogelijkheid wordt des te levender door het nieuwe 'waarheidsbegrip', dat, ik zeg het nogmaals, niet een nieuwe uitvinding is, maar een nieuw basaal ervaren: de aan de persoon gebonden waarheid - de relationele waarheid⁹. Dat daarmee veel goeds van ook het 'Christendom' voorlopig (want een andere tijdgeest kan haar weer waarderen)

verloren gaat is de prijs die wellicht betaald moet worden voor de uitgelezen mogelijkheid om op persoonlijke, individuele schaal weer authentiek te gaan geloven. En behept als onze tijd is met de obsessie voor betrouwbaarheid, zal het in het nieuwe geloven vooral aankomen op een *geloofwaardig leven* - dat wil vooral zeggen: op *leven!* Verschuilen achter of schelden op een massief gevestigd christendom is niet meer mogelijk en daarmee wordt de uitdaging om zélf, geïnspireerd door het evangelie van Jezus Christus, een weg door het leven te vinden, weer voelbaar.

Zo vinden we dus op het diepste van de crisis van de moderniteit, namelijk in de gestalte van de postmoderniteit, nieuwe kansen. Bovendien kan een oplettend waarne-mer ook vele tekenen van kentering ontwaren. De onmacht om het oude christendom te vertolken wordt hoe langer hoe breder gevoeld. Daarmee wordt ook de noodzaak om het belijden niet alleen nieuw te vertolken (nieuwe media voor oude waarheden), maar zelfs nieuw gestalte te geven, erkend. Als immers onze God een *levende* God is, kan Hij ook de God van de 21e eeuw zijn, zonder dat wij eerst de vragen van de 12e eeuw (Anselmus) of 16e eeuw (Luther) moeten overnemen. Want het zijn de vragen van die tijd die nog altijd ons belijden kleuren. Eigen, 21e eeuwse vragen verdienen ook in ons belijden, nieuwe authentiek gevonden antwoorden. Dat het daarbij niet meer zal moeten toegaan als in de jaren '60 van onze eeuw zal ieder duidelijk zijn. Veel ging toen verloren in een overmoedige euforie¹⁰, maar de tijd was er niet rijp voor, er volgde geen werkelijk vernieuwing op. Laten we de tijd wel haar tijd gunnen!

Op nog een ander punt lijkt de tijd haar oude keurslijf van de Verlichting te willen afwerpen. Wat veel christenen met angst en verzet vult lijkt mij in eerste instantie juist een teken van hoop: de wederkeer van mystiek en een nieuwe ervaring van... het *numineuze*¹¹. Dit woord dat door R. Otto in 1917 is gelanceerd en geijkt, is een begrip dat, volgens Otto zelf, niet te definiëren is, "ze is slechts aanwijsbaar"¹². Als ik hier spreek van een nieuwe ervaring van het *numineuze*, zal ik dat ook in concrete zaken moeten aanwijzen. Allereerst zou dan te denken zijn aan vormen van occultisme en alles wat met het verzamelbegrip 'New Age' bedoeld wordt. Deze verwijzing wekt dan ook begrip voor de angst die veel zgn. 'bijbelgetrouwe christenen' voelen bij wat ik hier bedoel (vraag is overigens of angst christenen wel past - maar daarover hier niet). In het algemeen komt er meer begrip voor de 'geheimzinnigheid' van de natuur, de ondoorgrondelijkheid van de geheimen des levens. Als een hoogleraar natuurkunde - een bij uitstek exact vak, een vak waar God lange tijd verbannen is geweest -, nl. prof.dr. Van de Beukel, boeken schrijft met titels als *De dingen hebben hun geheim* en *Met andere ogen* dan geeft dat te denken.¹³ En uit zijn werk blijkt dat internationaal velen weer gevoelig worden voor de

grenzen van ons kennen en dus van wat er mogelijkwerwijs achter die grenzen ligt.

Dit is juist daarom zo hoopgevend omdat de moderniteit o.a. werd ingeleid met het beroemd geworden boek van Balthasar Bekker (uit 1691), *De betoverde weereld, Zynde een grondig ondersoek Van 't gemeen gevoelen aangaande Geesten*, waarin hij afrekenet met de duivel en de boze geesten. Nog voordat God naar de zijlijn werd gedrukt door de menselijke rede, werd de duivel al onbestaanbaar verklaard. En hoe curieus het ook klinken mag, de duivel is een bij uitstek christelijke figuur. Verdwijnt hij van het wereldtoneel, dan zal ook God verdwijnen - en dat gebeurde dus ook. Maar dan geldt ook het omgekeerde: keert de duivel, het demonische, het geheimzinnige terug, dan zal ook God weer terugkeren. En dat is wat we constateren en wat ons dus met hoop vervult: de terugkeer van het *numineuze*. Als de wereld weer 'betoverd' wordt, dan kan God zijn eigen en echte plaats weer innemen. Dat zal dan stellig niet een terugkeer zijn naar de middeleeuwen, maar een stap in een nieuwe tijd. Misschien is het gevoelen van de komst van een 'New Age' zo gek nog niet, als we daarin ook een nieuw komen van God mogen verwachten.

Dit alles kan, zoals Otto in 1917 al zei, niet scherp gedefinieerd worden, hooguit kan het worden aangewezen. En het kan m.i. inderdaad al worden aangewezen, ook binnen christelijke kringen. Kerk en theologie (van RK tot evangelisch) waren in de laatste decennia geworden tot 'bolwerken', weliswaar steeds kleiner geworden bolwerken, die in een geestelijk onherbergzame wereld het 'oude geloof' probeerden te bewaren. Zwarte verdedigingswallen werden aangelegd om maar niets te verliezen. Nietzsche zag met zijn profetische blik kerken als de grafmonumenten van de 'dode God'. Afgezien van de eenzijdigheid en de kwaadaardigheid die daaruit blijkt, moet de waarheid ervan ook worden erkend. De wijze waarop geloven en kerk-zijn in de moderne tijd is vormgegeven is veelal een onderstreping van de 'dood' van God in onze cultuur¹⁴ en een verbeterde strijd tegen zijn afwezigheid in het eigen leven van gelovigen. Maar deze bolwerken zijn meer en meer aan ontbinding onderhevig - de grafmonumenten gaan verdwijnen. Kennelijk hebben ze hun tijd uitgediend - het oude hoeft niet meer geconserveerd te worden, omdat de komst van het nieuwe zich aankondigt. God is niet (meer) dood!

Steeds breder en luider wordt de roep om nieuw belijden, om nieuw authentiek geloof. Daarnaast wordt het zoeken naar echt contact met God sterker - *mystiek* mag weer.¹⁵ Uit de wildgroei die er op dat terrein aan het ontstaan is, die o.m. blijkt uit de advertenties in de landelijke dagbladen, mag worden geconcludeerd dat het voorlopig nog vooral een *zoeken* is. Maar de openheid is er weer en het verlangen naar echte ontmoeting met God groeit. En Jezus zelf heeft aan oprecht zoeken de belofte van vinden toegevoegd.

Zoeken, dat wordt ook gedaan op het gebied van de *symboliek*. Huiver en weerstand

heeft protestantse (voornamelijk calvinistische) kerken arm aan symboliek gehouden. De moderniteit zal daaraan niet veel goed hebben gedaan, hoe zou er immers nog ruimte zijn voor verborgen betekenissen van handelingen, woorden en voorwerpen? Maar ook hier wordt een kentering zichtbaar. Twee voorbeelden. (1) Jongeren, ook veel uit protestantse kringen, worden geboeid door Taizé-spiritualiteit, waarin veel meer ruimte is voor symboliek. (2) En het nieuwe *Dienstboek*¹⁶ voor de SOW-kerken put uit de erfenis van heel de kerk en schept grote openingen naar symboliek in de kerkdienst. Ook hierin wordt een nieuwe ontvankelijkheid voor het 'onzichtbare' en 'onzegbare' binnen de kerk manifest - het zijn tekenen van hoop.

En zo is het mogelijk geworden ons tijdsbeeld positief en verwachtingsvol te voltooien. Onze tijd wordt grosso modo nog bepaald door de kille en abstracte erfenis van een tijdvak van godloosheid. Deze erfenis vervreemde ons van veel dingen, die het leven zo waardevol maken. Maar de moderniteit draagt haar eigen 'dood' in zich om en dat mogen wij in de postmoderniteit aanschouwen. De moderniteit 'zuiverde' het leven van de betovering, maar goddank zuivert ze in de uiterste consequentie het leven ook weer van haarzelf. En zo komt de tijd open te liggen voor het 'nieuwe'. Tekenen van de terugkeer van het numineuze en tekenen van een nieuw komen van God vervullen ons met hoop. Zo kunnen we dan aan de slag met ons project *Beth Tikwab* en, naar we hopen, dienstbaar zijn aan die toekomst.

2. GESCHIEDENIS VAN EEN IDEEAAL

I.

Achteraf ben je geneigd te zeggen dat het er wel van komen *moest*, maar dat is inderdaad achteraf bekeken. Van jongs af aan zat het in mijn bloed: leven op het platteland en zorgen voor eigen levensonderhoud. Hoe banaal en triviaal het ook mag lijken, het was de diepste wens die ik koesterde. Natuurlijk moest je als jongen van 15, 16 jaar ook gaan nadenken over een beroep, en ook ik deed dat. Maar altijd met in het achterhoofd: als het maar op het platteland kan. Gedachten gingen aanvankelijk naar bioloog en, in navolging van mijn vader, naar architect. En toen allerlei omstandigheden mij op een lerarenopleiding theologie hadden doen belanden gingen ook de gedachten wel eens uit naar docentschap theologie of naar de pastorie. Maar altijd die vage hoop dat het toch vooral gecombineerd kon worden met 'zelfvoorzienend leven'.

En nu die term 'zelfvoorziening' is gevallen, kan die jongensdroom ook iets meer woorden krijgen. Het was vooral het boek van John Seymour, *Leven van het Land*¹⁷, dat me keer op keer boeide en deed wegdromen. Onafhankelijk van winkels en onafhankelijk van de in mijn ogen zo kwetsbare nutsvoorzieningen... het was mijn ideaal. Mijn opvoeding deed veel goed aan die droom. Hoewel het voor mijn ouders vermoedelijk geen gemakkelijke tijd is geweest (een architect in de bouwcrisis van de jaren '80), hebben ze toch binnen het gezin de harmonie weten te creëren waarin mijn droom gedijen kon. Het ouderlijk huis (een verbouwde boerderij) en de directe omgeving (de rand van het dorp, omgeven door weiden)... alles speelde mee.

Maar studie dreef mij uit Friesland en, wat erger was, van het platteland. Harderwijk, Amersfoort en, bij het begin van mijn huwelijk met Heleen, Veenendaal waren de plaatsen waar de droom kwijnde. Maar de droom bleef leven! En ziedaar, na twee jaar huwelijk kregen Heleen en ik de gelegenheid weer op het platteland te leven. Van God gekregen - anders zien konden we het niet! Een huisje temidden van de weiden, een leven temidden van de boeren. De droom werd gedeeltelijk vervuld en wij waren gelukkig. Vrienden op boerderijen, groenten van de tuin, eieren van eigen kippen en melk van de buurman. Wij leefden in een rustig geluk en een gelukkige rust.

In deze tijd op het Veluwe platteland kreeg de droom gaandeweg duidelijker en ook grootser contouren. Onze ervaringen op geestelijk gebied brachten ons tot de conclusie dat een christen in deze tijd de vriendschap van andere christenen alleen tot eigen schade kan ontberen. Daarom voegde zich in gedachten een 'gemeenschapsidee' in de droom: niet alleen ons gezin dat zelfvoorzienend op het platteland leeft, maar een gemeenschap van gezinnen en alleenstaanden die samen vorm geeft aan een dergelijk

leven. Het bleven gedachten, maar er zat duidelijk ontwikkeling in. Zo werd bijvoorbeeld ook het element van 'opvang' gaandeweg ingevoegd, waarmee uitdrukking werd gegeven aan het verlangen een dergelijk leven niet te reserveren voor de 'eigen club', maar het te delen.

Een wezenlijk nieuw element werd aan dit alles toegevoegd door een bezoek aan een Trappistenklooster in Tegelen. Samen met een vriend zocht ik daar de rust om klaar te komen met een geestelijke vraag. Wat op sommigen wellicht een dwingende indruk maakt, werd voor mij een bron van inspiratie: de getijden. Wat gaf het in dat klooster een heerlijke structuur aan je dag als je enkele keren per dag in de kerk werd verwacht! Het richtte je aandacht en gaf de hele dag de glans van het samen-zijn met God. Thuisgekomen bleek het een van de laatste puzzelstukjes in de totale droom te zijn: een kapel en een biddende gemeenschap.

En zo werd de droom behalve duidelijker, ook een bron van onrust. Het verlangen naar een dergelijk leven werd zo hevig dat het de rust van ons tot dan toe zo gelukkige leven wegnam. Een proces van innerlijke overgave moest worden opgestart, want denkend en dromend over een toekomst verzaakte ik gaandeweg de plichten van het heden. Dat was de tijd dat ik de droom heb opgeschreven - voor mij een eerste stap op weg naar overgave en loslaten. Omdat juist in dat proces mij duidelijker werd dan ooit naar welk leven ik verlangde, is het nu dienstig het toen geschreven verhaal hier in zijn geheel af te drukken. Dat de beschrijving ervan idealistisch is, is behalve inherent aan de schrijver - want dat is hij nog - ook inherent aan die periode. Dat moet de lezer reden geven om het al lezend enigszins te relativieren.

* *

*

WOORDEN VOOR MIJN DROOM

(juni 1994)

Een droom heet het tegenover van de werkelijkheid te zijn. Nog afgezien van het feit dat dromen en nachtmerries voor iemand een belangrijke realiteit kunnen zijn, is er ook een andere relatie van droom en werkelijkheid voor te stellen, namelijk de droom als het begin, het oerbegin (oor-sprong) van een nieuwe werkelijkheid. Een eerste stap om die kloof tussen droom en werkelijkheid te overbruggen is het serieus nemen van de droom.

Ik heb een droom en hoop dat het geschetste verband tussen droom en werkelijkheid ook eens voor deze droom zal blijken. Ik zet, anticiperend daarop, een eerste stap: ik zal in het onderstaande woorden geven aan mijn droom.

De zoete - o, zo zoete - droom wordt voorafgegaan door een nachtmerrie-achtige werkelijkheid: Nederland anno 1994. Een van de rijkste landen ter wereld, maar met een duizelingwekkende geestelijke armoede. De leefwereld van velen bestaat uit hard - veel te hard! - werken, spanning (stress heet dat dan tegenwoordig), haast. Maar tegelijk uit veel - veel te veel! - vrije tijd. En die vrije tijd wordt veelal gevuld met herrie van de radio, onrustige beelden van urenlang TV-kijken en een overvloed aan ten hemel schreiend nieuws afgewisseld met lonkende vrouwen die de nieuwste soort mayonaise aanprijzen. Dit leven maakt op mij de indruk kwalitatief niet erg sterk te zijn.

Daarnaast wordt door deze levensstijl van de massa de natuur op een ernstige manier bedreigd en ook daadwerkelijk vernield. En van de rest aan natuur die Nederland nog biedt staat ook die moderne Nederlander mijlenver af. Jawel, het bos is heel mooi... vanuit de auto; en inderdaad, de natuur biedt veel geneeskrachtige planten... want dat heb ik ene Klazien zelf horen vertellen... voor de TV... En dan spreken we nog niet eens van de diepere dingen: antwoorden op Gods stem, leven met de Heer en met het hart...

En zo zou de werkelijkheid in steeds donkerder wordende contouren getekend (en daarmee vertekend) kunnen worden. Dit alles constateren en erover klagen is een stap; er concreet een ander leven tegenover plaatsen is een andere! Zelf werk ik nu aan de vormgeving van zo'n leven. Maar ik zou het grootser, omvatter, breder en uitdagender willen doen. Daar droom ik van.

Een boerderij, dat is het begin van de droom. Een boerderij met wat land. Rogge, tarwe en een beetje boekweit. Een weidje met een koe en een kalf, een varken en een paar schapen. Een kippenhok met genoeg kippen om ook wat eieren aan huis te verkopen. Een kleine boomgaard. Een moestuin, groot genoeg om te voorzien in een heel jaar eten voor twee of drie gezinnen. Want dat woont allemaal op een erf: twee of drie gezinnen. Een kleine maar rijke kruidentuin. Stille boekjes op het erf. Een ruige boomwal waar een wezeltje woont. Een thuis voor bloemen en bijen, vogels en vlinders, mens en dier. Misschien wel een klein bos grenzend aan het erf, waar een havik zijn borst heeft. Of een vrije uitloop naar water, zodat er een aardige plek ontstaat voor een mini-camping.

Op een achterafplekje op het erf, achter die oude hooiberg een nieuw gebouwd sober kapelletje. De ruimte voor het ochtend- en avondgebed dat we elke dag met zoveel mogelijk van de erfbewoners bidden. De kapel biedt ruimte voor zo'n veertig mensen als het moet. Broeders en zusters uit naburige dorpen komen ook geregeld zingen en bidden. De overbuurman bidt tegenwoordig zelfs een paar keer per week het ochtendgebed mee.

De boerderij, of beter het erf waar de boerderij met bijgebouwen op staat, biedt voldoende plaats voor

de - zeg nu maar - twee gezinnen die er vast wonen. Verder is de oude melkstal omgebouwd tot een ruim gastenverblijf waar vier logeerkamers zijn ingericht. Een kleine badkamer en keukentje geven de gasten veel vrijheid. De woonkamers van de woningen van de vaste gezinnen zijn groot en bieden veel gezelligheid en warmte. Want dat is wat de gasten nodig hebben: aandacht, warmte en kritische begeleiding. Ziek zijn ze niet. Integendeel, ze zijn gezond en leven bewust. Maar ze kunnen even het tempo van de moderne tijd niet meer bijhouden, ze zijn door studie- of werkdruk vervreemd van zichzelf, van hun directe naasten, van God en van de natuur. En daarom leven ze een tijdje mee, werken ze in de tuin of op het land. Daarom lezen ze aanbevolen boeken uit de bescheiden bibliotheek in een luie stoel dicht bij het vuur. Daarom laten ze zich innijden in de geheimen van het kruidenrijk. Daarom doen ze zo actief mee met de bijbelstudies en gebedsuren.

Met de wisseling van de seizoenen wisselt ook de aanblik en de bedrijvigheid op de boerderij. 's Zomers is er veel werk op het land, in de tuin en in de keuken. De wintervoorraad moet worden ingemaakt. Kruiden worden gedroogd, olie bereid. Vruchten worden geconserveerd voor vitamine-arme tijden. Voorbereidingen voor de winter. Bovendien worden er op het erf elk jaar een of twee studentenkampen georganiseerd. Kampen met een uitgesproken doel: bewustwording van het eigen hart, van de liefde van de Heer en van de gekte van de tijd.

De herfst geeft al weer wat meer tijd voor studie, voor werken aan de interne relaties tussen de vaste bewoners. Want zij kwamen in de drukke zomer aan elkaar baast niet meer toe. Verslagen van de kampen, evaluaties van de moes- en kruidentuin worden geschreven. Reparatieklussen op het erf en het hout voor de winter van het daarop volgende jaar. En ook de oude boerderij en de schuren hebben hun onderhoudsbeurten nodig.

En dan de winter zelf. De rust op het erf is nu geheel teruggekeerd. Binnen is het warm. Daar wordt hard gewerkt aan het herstel van de gasten, aan de studie, aan de nieuwe ideeën voor het nieuwe seizoen en - erg belangrijk! - uitgerust van het afgelopen jaar. Want daar is de winter voor! In de wintermaanden worden in de kapel en in de diverse woonkamers ook avonden voor de vrouwen, de pubers met verkeringsperikelen, de pasgebunden (enz.) georganiseerd, al naar gelang er belangstelling is in naburige dorpen.

Als de winter op een einde loopt worden de voorbereidingen voor de tuin en het land weer hervat. In de kassen worden de eerste dingen gezaaid en gepoot. En in het voorjaar barst het leven weer helemaal los. De tuin gespit, het land geploegd, gezaaid, geplant, gewied, begoten. Gasten worden zoveel als goed voor ben is en zoveel als ze zelf willen ingezet bij het werk op het land en in de tuinen.

De levensstijl op het erf wordt sterk bepaald door de natuur en wat zij biedt. Het leven kent daarom z'n overloed, maar ook zijn soberheid. Door die vrijwillig gekozen soberheid zijn de bewoners in staat te leven met een zeer laag extern verdient inkomen. Voor een klein deel wordt het leven bekostigd met de

opbrengsten van de verkoop aan huis van enkele produkten. De gasten wordt ook gevraagd een - weliswaar vrij geringe - bijdrage te geven (tenzij hij/ zij daar financieel niet toe in staat is). De eventuele minicamping geeft 's zomers ook een leuke bijverdienste. Verder schrijft ondergetekende artikelen en een enkel boek en geeft gastlessen aan diverse (bijbel)scholen. Heleen werkt enkele ochtenden per week en completeert zo het inkomen.

Op het erf heersen een aantal samen afgesproken minimum-regels. Deze regels worden nodig geacht om de gewenste sfeer op het erf te kunnen behouden. Om een enkele te noemen: op de tuinen wordt geen vergif gebruikt; herrie van radio's, onnodig draaiende motoren e.d. wordt zeer ongewenst geacht; haast wordt vermeden omdat die gezien wordt als de ziekte van deze tijd; een T.V. bij voorkeur in het geheel niet in huis, maar in ieder geval niet in woonkamer, slaapkamer en gastenverblijf. Verder streven we er naar dat de vaste bewoners regelmatig - ook en juist in drukke tijden - gezellige avonden of dagen hebben, met veel gesprek, verbaal, muziek, spel en bezinning. Uiteindelijk moeten immers zij een basis kunnen bieden voor de gasten en daarom zelf ook regelmatig kunnen ontspannen en 'diep adembalen'.

En toen werd ik wakker...

Heer, de droom die ik zo vaak droom maakt mij onrustig en soms ook ondankbaar. De grootsheid van de droom maakt mij tegelijk bang om er de eerste stappen naar te zetten. Bovendien ben ik soms bang dat de vrome elementen in de droom een dekmantel zijn voor natuurlijke en misschien zelfs vleselijke aspiraties. Toch, Heer, geloof ik in deze droom.

Ik zou zo graag de droom aan u overgeven. Maar zo vaak heb ik gemerkt dat hij me bijna te dierbaar is om over te geven. Het lijkt er op dat ik U niet vertrouw. Maar uit uw Woord, uit de geschiedenis en uit mijn eigen leven - ja ook uit mijn eigen leven! - weet ik dat ik het U kan toevertrouwen. Heer, daarom: het is van U. Ik wil mij op U richten en niet op een gedroomde toekomst. Doet U met de droom wat U wilt. En als U wilt dat ik stappen zal zetten op de weg naar deze toekomst Heer, geef me dan de zekerheid dat U het wilt en geef de moed het dan ook echt te doen. Mijn leven is van U, ook deze droom.

Lof zij de Vader en de Zoon

en de Heilige Geest

zoals het was in het begin

en nu en in de eeuwen der eeuwen.

Amen

Hoe graag ik hier ook zou willen schrijven over het proces van overgave en haar heilzame gevolgen, waarvan ik toen voor het eerst mocht proeven, moet ik dat toch uitstellen. Nu wil ik kort samenvatten wat er is gebeurd in de bijna vijf jaren die mij nu van de geschreven droom scheiden. Want zo kort is het nog maar geleden dat dit alles

slechts droom was. Enkele maanden na het schrijven ervan kreeg ik inderdaad de gelegenheid om samen met een ander echtpaar een boerderij te kopen. Niet in het minst ook tot mijn eigen verbazing was dat andere echtpaar niemand anders dan mijn bloedelingen ouders... En dat de overgang van droom naar werkelijkheid gepaard ging met gebeurtenissen die wij niet anders kunnen zien dan als wonderen, is weliswaar voor onszelf erg essentieel geweest, maar opnieuw in het huidige betoog van minder groot belang. Behalve deze opmerking, die daarmee direct verband houdt: ik weet dat mij de huidige uitdaging rechtstreeks door God zelf aangeboden is... en niets is stimulerender dan dat.

De boerderij die wij kochten voldeed niet aan het ideaalplaatje in romantische zin: geen oude gezellige boerderij met kneuterige hokken, maar een vrij kaal erf, met fantasieloze schuren waaronder een grote ligboxenstal. Anderzijds voldeed de plek buitengewoon, omdat er veel mogelijkheden lagen. Duidelijk was al bij eerste inspectie dat de boerderij voorlopig slechts woning bood voor één gezin. Zodoende belandden wij met onze twee kinderen in een grote stacaravan, waarin we nagenoeg drie jaren hebben gewoond. Vanaf de eerste dag hebben we besloten het leven breed op te zetten. Hoe groot ook de verleiding was eerste uitsluitend en alleen ons huis te bouwen in één der schuren en pas daarna er echt te gaan leven, hebben we meteen veel aangepakt. Het heeft de bouw vertraagt, maar behalve de innerlijke bevrediging ook een schat aan ervaring voortgebracht.

Zonder kapel of iets wat daarop leek, zijn we meteen begonnen met onze 'getijden': tweemaal daags (7.30 uur en 19.30 uur) in de keuken van mijn ouders. Een tamelijk onwennig gebeuren. Elk van ons was wel gewend om een bidstond vorm te geven, maar twee maal daags en dat in zo'n kleine kring... er moest soms wel enige gêne overwonnen worden.

Onder het vele dat we meteen zijn begonnen moet ook het erf en de 'boerderij' genoemd worden. Het erf was kaal en verlaten - beton en lang gras waren aanvankelijk de belangrijkste elementen. 's Avonds werden op papier de plannen gesmeed (vader en zoon in een creatief proces - mooi!), overdag werd met schop en kruiwagen vorm aan de chaos gegeven. Na enkele maanden konden we de eerste dieren verwelkomen en zo konden we de eerste zomer al acht verschillende soorten dieren tellen. Ook een moestuin is meteen aangelegd, zodat er in het voorjaar 'eigen teelt' op tafel stond. Sindsdien is de hele warme maaltijd altijd van eigen bodem geweest!

Toen we al bijna een half jaar op de nieuwe plek woonden, kwam er een belangrijke koerswijziging in ons leven. Zoals gezegd werd er gesloopt (ten behoeve van de bouw), gebouwd, geboerd en gebeden. Maar een kapel was er niet. Wel wisten we welke schuur

tot kapel zou moeten worden omgebouwd, maar wanneer dat zou gebeuren, daarover liet niemand zich uit. Totdat. Totdat de kapel door omstandigheden plotseling wel op de agenda kwam. Toen bleek dat we allemaal hadden gedacht dat de kapel *voor alles* gebouwd zou gaan worden, maar dat ook niemand de moed had gehad dat naar de ander uit te spreken. Dat besluit is toen alsnog genomen. De consequenties waren niet gering. Ons beperkte bouwbudget (dat overigens alleen het kopen van de materialen en dan het liefst nog van de sloop toeliet), zou met de bouw van de kapel geheel op zijn. De bouw van ons huis zou ermee op de lange baan worden gezet. Zodoende konden we na twee jaar (september '96) de kapel openen en wijden. Het najaar daarop (november '97) kwam ook onze woning gereed.

II.

In deze jaren is er veel lichamelijke arbeid op het erf en in de bouw verzet. Maar minstens evenveel aandacht en energie werd gewijd aan '*gemeenschapsbouw*', dat moeizame maar zo rijke proces waarin enkelingen met hun verscheidenheid, aan elkaar worden verbonden in een gezamenlijke toewijding. In ons geval een toewijding aan onze God of nog concreter: een toewijding aan Jezus.

Bouwen van gemeenschap - een rijk proces. Wat kom je jezelf en de ander nadrukkelijk tegen als je zoveel met elkaar wilt delen. Leren accepteren van de beperkingen die aan ons aardse leven gesteld zijn is dan de belangrijkste uitdaging. Aanvaarden van eigen grenzen en gebreken en die van anderen. Dat zal in alle tijden een moeizame uitdaging zijn geweest, maar lijkt in onze tijd welhaast een onmogelijkheid. We noemden in ons tijdsbeeld al de gewenning aan perfectie. Gebreken leren wij, moderne mensen, niet meer accepteren, maar vooral te negeren of te lijf te gaan. Waar geen kruid tegen gewassen is, daar smeedt de industrie haar synthetische oplossingen. Voor elk probleem heeft onze hoogontwikkelde samenleving immers haar oplossingen - althans dat pretendeert ze. Als het leven met haar grenzen weerbarstiger blijkt te zijn is frustratie en bitterheid het gevolg. En voor die valkuil moesten ook wij op *Beth Tikwab* waken, wat niet wegnam dat deze of gene er nu en dan in tuimelde.

Bij dit alles bleek het leven en de woorden van Jezus daarin ons tot rijke inspiratiebron te zijn. Jezus immers was geen perfectionist, maar een realist. Hij nam zijn discipelen zoals ze waren en ging met hen aan de slag. Jezus raakte door hun falen niet verbitterd, maar accepteerde hen met hun falen, ging niettemin door en bracht de zijnen dwars door lijden en falen heen naar grotere volwassenheid. Onvoorwaardelijke acceptatie, die zijn grond vindt in gevende liefde. Het zijn grote woorden, maar voor ons de uitdaging bij uitstek. Tegelijk is het een proces van vallen en opstaan - nog altijd.

Bouwen van gemeenschap is dus een moeizaam proces. We noemden de tijdloze zwaarte ervan, we noemden de specifieke belemmeringen van de moderne tijd, maar er moet in ons geval nog één zaak genoemd worden. Twee gezinnen, zes (inmiddels zelfs zeven) mensen willen één gemeenschap worden. Maar het zijn niet zomaar twee gezinnen, het is familie: vader en moeder met zoon en zijn gezin. Kan dat een gemeenschap worden? Ja, dat kan, zo meenden we. Dat het niet vanzelfsprekend is en niet eenvoudig zou worden wisten we ook vanaf het begin. Toch moeten we na vijf jaren constateren dat het moeilijker is dan we meenden. Hoezeer ook als volwassenen met elkaar gedreven door een ideaal, ouders blijven ouders en kinderen blijven hun kinderen. In het afgelopen jaar zijn we steeds beter gaan zien dat deze verhoudingen ook onvermijdelijke pijn en moeite met zich mee bracht. Aan beide kanten werd dat gevoeld: de ouders voelen ongewilde zorg en verantwoordelijkheid, de kinderen onbedoelde onvrijheid.

Naar aanleiding van een periodiek terugkerend conflict (dat ook elke keer weer verzoend kon worden!) zijn we in goed overleg en met wederzijdse tevredenheid tot de conclusie gekomen dat wat grotere afstand beter zou zijn voor ieder van ons en voor het project *Beth Tikwab*. En zo belanden we hier vanuit de geschiedenis van een ideaal midden in de actualiteit: de Ytsma's sr. zijn op zoek naar een huis in de nabijheid van *Beth Tikwab*. De gedachten gaan uit naar Appelscha, omdat daar de onderlinge omgang het meest vanzelfsprekend gecontinueerd zal worden.

Daarmee zal er op *Beth Tikwab* een nieuwe situatie ontstaan. Onderdeel van het in de loop van de tijd gegroeide ideaal was het gemeenschapsidee. Dat lijkt er nu uit te verdwijnen. Want Heleen en schrijver dezes met hun gezin zullen nu eerst zoeken naar continuering zonder hulp van een tweede gezin. Een belangrijk middel om toch de nodige financiën, medeleven en hulp van anderen te kunnen aanspreken zal de op te richten Stichting zijn. De manier waarop de Stichting te werk zal moeten gaan zal in deel twee van dit schrijven aan de orde komen, als daar een beleidsplan wordt ontwikkeld.

Essentieel voor de afronding van het onderhavige verhaal is evenwel de nadruk op de *voorlopigheid* van de huidige situatie. Nog steeds gaan onze gedachten nadrukkelijk uit naar gemeenschapsvorming en dus naar het welkom heten van een gezin (of alleenstaanden) die voor langere tijd de schouders onder *Beth Tikwab* zouden willen en kunnen zetten. Omdat we echter in de huidige fase geen mogelijkheden zien anderen zinvol te werven, zien we van die activiteit af, maar blijven open voor elke suggestie.

Twee hoofdstukken hebben ons tot hiertoe voorbereid om meer inhoudelijk op *Beth Tikwab* in te gaan. En poging om de tijd te schetsen op een wijze dat zowel haar nood als

haar mogelijkheid zichtbaar zou worden - dat was het doel van het eerste hoofdstuk. Vervolgens hebben we in dit hoofdstuk de voorgeschiedenis van *Beth Tikwab* verteld, een geschiedenis die terug gaat tot in de jeugdijaren van ondergetekende. Als we in het vervolg dieper willen ingaan op ons project valt dat uiteen in haar principiële stellingname (hs. 3) en een beschrijving van de concrete gestalte ervan (hs. 4), een beschrijving die uitmondt in concrete beleidspunten.

3. PRINCIPIËLE STELLINGNAME

We hebben een beeld van de grenzen, noden en mogelijkheden van onze tijd geschetst in hoofdstuk 1 van dit schrijven. Tegen die achtergrond heeft het project *Beth Tikwab* haar geschiedenis gehad. We staan nu in dat project op een cruciaal moment. *Beth Tikwab* zal van nu af aan meer naar buiten treden en is (facilitair) bijna klaar om haar functie te gaan vervullen: bezinningshuis voor de komende en gaande man (m/v). Het is daarom goed om tegen de achtergrond van het tijdsbeeld en in de lijn van de afgelegde geschiedenis hier wat meer expliciet verantwoording af te leggen van de principiële uitgangspunten van *Beth Tikwab*. We willen ons daarbij aansluiten bij de in de statuten vermelde doelstelling van stichting *Beth Tikwab*, die we daarom hier eerst zullen vermelden.

"Stichting *Beth Tikwab* vindt haar inspiratie in het evangelie van Jezus Christus en stelt zich ten doel:

1. een vrijplaats te zijn voor allen die zoekend de weg van Jezus willen gaan,
2. (a) het scheppen van de randvoorwaarden en het bieden van de faciliteiten (w.o. kapel en bibliotheek) voor bezinning en (b) het vormgeven en organiseren van retraites voor enkelingen en kleine groepen,
3. het bieden van logies en van warmte en geborgenheid in een sfeer van vriendschap door middel van haar gastenhuis,
4. haar gasten gelegenheid te geven tot de ontmoeting met door het moderne leven vergeten aspecten van het leven, gebruik makend van de landelijke situering van haar kleinschalige zelfvoorzienende boerderij,
5. de kerken in de regio ten dienste te staan met al haar activiteiten."

Het belangrijkste wordt gezegd in de aanhef (die als een soort grondslag kan worden gelezen) en de eerste doelstelling. De volgende vier punten geven een uitwerking daarvan en zullen daarom in het volgende hoofdstuk worden voorzien van toelichting, als we de brug willen slaan tussen het ideaal en de werkelijkheid.

I.

Menig stichting op protestants erf zal in haar grondslag woorden geven aan haar bijbelgetrouw gehalte: 'De stichting stelt zich op de grondslag van Gods onfeilbaar Woord, de Bijbel...', of woorden van gelijke strekking. Dat wij in het statuut van stichting *Beth Tikwab* dat niet hebben gedaan heeft haar redenen, maar betekent niet dat de bijbel haar niet lief zou zijn. Integendeel, de bijbel en met name haar kern, het evangelie van Jezus Christus, is haar inspiratiebron. Zo valt dan het verschil op tussen 'de bijbel als grondslag' enerzijds en 'het evangelie als inspiratiebron' anderzijds. Dat vraagt om uitleg, maar we zullen ons in die uitleg moeten hoeden voor het afzetten van de ene formulering tegenover de ander. Het gaat niet om beter of slechter, maar om passender bij het doel dat we ons stellen.

Eerst dan de woorden inspiratie en grondslag. *Inspiratie* heeft te maken met ademen (*inspirare* is latijn voor inademen of inblazen) en dus met *lucht*. Je door het evangelie laten beademen en je doen en denken, spreken en zwijgen, laten ingeven door het evangelie roept de beeldspraak van reizen op. Je zou kunnen denken aan een poolexpeditie of een beklimming in hooggebergte. Dan is er voor de luchtarme plaatsen perslucht, waarmee de avonturiers zich kunnen redden en hun toch kunnen voortzetten. Zo ziet *Beth Tikwab* zich ook gesteld voor het gaan van een reis, een reis naar een onbekende toekomst. We herinneren ons hoofdstuk 1 waar we met gepaste vreugde het einde van de moderniteit constateerden in ons post-modern tijdvak. Er komt een nieuwe tijd en een nieuwe tijd vraagt om een nieuw belijden, een nieuw ervaren, een nieuw geloof. *Beth Tikwab* hoopt zoekend en tastend met haar gasten dat pad naar de toekomst te gaan. Haar pad (de grond) is de ontwikkeling van de tijd die onstuitbaar is. Haar reisdoel is een nieuw en authentiek geloven in de nieuwe eeuw. Haar inspiratie - en dan zijn we er weer - is het evangelie van Jezus.

Met de keuze voor het woord inspiratie en de daarmee gegeven beeldspraak, laten we dus '*grondslag*' en haar connotatie liggen. Grondslag heeft te maken met grond, met *fundament*. Het roept dus het beeld op van een gebouw of een huis dat op een stevig fundament is gebouwd zodat het bestand is tegen weersinvloeden. Te denken valt aan de gelijkenis van Jezus die spreekt over het bouwen op zand en het bouwen op de rots¹⁸. Geen wonder dat in het neo-calvinisme van eind 19e en begin 20e eeuw dit woord erg in zwang raakte. Zaak was in een verzuilde samenleving een eigen zuil, een eigen gebouw te vestigen; eigen politiek, eigen krant, eigen school, eigen organisaties. En om deze instellingen bestand te maken tegen de aanvallen van buiten en tegen de tand des tijd, moest er een stevig fundament liggen: het geïnspireerde Woord van God: de Bijbel - wie kan daar tegenop.

Omdat wij met *Beth Tikvah* niet een eigen gebouw, geen instelling of zuil willen zijn past het woord 'grondslag' dus minder. Maar er zijn meer redenen. Je zou je kunnen afvragen of historisch gezien deze grondslagen werkelijk het beoogde effect hebben gehad. Het antwoord blijkt genuanceerd te zijn: soms wel, soms niet. In ieder geval is een grondslag dus ook geen waterdichte bescherming tegen afdwalen. Maar daar waar ze wel degelijk 'koers' heeft gehouden en aan de grondslag trouw bleef, daar heeft ook een neveneffect zich sterk gemaakt. Veelal hebben trouwe, orthodoxe instellingen zich namelijk gaandeweg buiten de tijd geplaatst en zijn voor haar tijdgenoten onverstaanbaar geworden. Juist het feit dat ze onbeweeglijk vasthield aan haar grondslag heeft haar buiten de eigen tijd geplaatst, de tijd die altijd in beweging is. Dat kan voor *Beth Tikvah*, die juist het gesprek met de tijd wil aangaan, niet de bedoeling zijn. Ze wil trouw zijn aan het evangelie van Jezus, maar trouw is geen starheid. In dit verband spreekt het eerder genoemde voorbeeld van Jezus duidelijk taal. We herinnerden ons de gelijkenis van 'zand contra rots' in verband met het woord grondslag. Maar wát noemt Jezus het bouwen op de rots? Hij spreekt in dit verband niet over trouw aan de bijbel, maar over het *doen* van Zijn woorden! 'Een ieder die deze mijn woorden hoort, en ze... *doet*, die zal gelijk op een man die zijn huis bouwde op een rots', zegt Jezus. En aangezien ons handelen, ons leven zich afspeelt in de eigen, moderne tijd - hoezeer we ons daarin ook soms niet thuis voelen - is het bouwen op de rots voor ons het *navolgen* van Jezus in onze eigen tijd, of, in aansluiting bij ons statuut: leven uit de inspiratie van het evangelie van Jezus Christus.

En zo komen we als vanzelf ook op de keuze voor 'het evangelie van Jezus Christus' in plaats van 'Gods onfeilbaar Woord, de Bijbel'. Heel cru gezegd ligt het verschil al in de woorden van Jezus. Niet: 'een ieder die mijn woorden hoort en ze voor onfeilbaar verklaart, ze voor geïnspireerd verklaart, ze verdedigt tegen ketteren... nee, die ze hoort en *doet*, die bouwt op een rots! De woorden van de bijbel, maar vooral de woorden van Jezus ('deze mijn woorden...') vragen niet vooral om bevestiging, maar vooral om *navolging*. En het is nu juist het woord navolging dat weer aansluiting heeft bij de beelden van reis en ademhalen.

Jezus zegt tegen de omstanders, van wie velen orthodox theoloog (farizeer): 'Gij onderzoekt de Schriften - zeg: 'Gods onfeilbaar Woord, de Bijbel' - en gij meent daarin eeuwig leven te vinden. Maar deze zijn het die van Mij getuigen en van Mij wilt gij niet weten.'¹⁹ Geloven in Jezus en Hem navolgen betekent dus ook in heel de Bijbel Jezus vinden. Dat betekent niet dat de hele Bijbel in overdrachtelijke zin op Jezus moet gaan slaan, maar wel dat de kern van heel de bijbelse boodschap in Jezus ten volle uitkomt. Als Jezus zegt dat niemand God heeft gezien, maar dat Hijzelf ons God leert kennen²⁰,

dan wil dat ook zeggen dat God - de Eeuwige en Schepper van het al - gezicht heeft gekregen in Jezus. Na vele eeuwen, waarin ook God zich op verschillende manieren liet kennen (zelfs soms als een Andere liet kennen), heeft Hij gezicht gekozen in Jezus. 'Dit is mijn Zoon, de Geliefde' roept God uit als Jezus zich laten dopen in de Jordaan²¹ en zegt daarmee ook: Zó wil ik Vader zijn, zo wil ik God zijn, zoals Jezus is.

Hoe is Jezus dan? 'Hij trok rond, goed doende' - Jezus was er helemaal voor de ander. Voortdurend wist hij de weg weer terug te vinden, in stilte, naar de Vader om heel zijn doen en laten te laten doorademen (inspireren!) van de wil van de Vader²², en telkens weer was dat het goed doen voor anderen. En zijn woorden waren woorden van liefde. Ja, ook was Hij soms profetisch hard als Hij huichelarij en slinksheid ontmoette, maar daarachter brandde voortdurend een hart van liefde. En dat terwijl Hij, behalve enkele volgelingen, vooral in toenemende mate weerstand ontmoette. Meer en meer werd duidelijk in zijn leven dat het zou uitlopen op de dood. Maar geen moment heeft Jezus zijn eigen aanstaande dood gezien als reden om niet goed te doen. In tegendeel, Hij ging die dood koninklijk tegemoet en triomfeerde zo, in zijn uiterlijke nederlaag, over al zijn vijanden. En in de paasmorgen bevestigt God opnieuw dit geheel-voor-anderen-geleefde-leven, dit leven in gehoorzaamheid en vrijheid, door het uit de doden op te wekken en het later bij zich te trekken in de hemel. Sindsdien is God zoals Jezus is - ja werkelijk, Jezus heeft ons God doen kennen.

En natuurlijk kan er dan veel meer gezegd worden, zoals ook de bijbel daarna veel meer heeft gezegd. Met name Paulus heeft onvermoede diepte in leven en sterven van Jezus kunnen ontwaren door het te zien als een offer voor de zonden, en als een medicijn tegen de dood. Maar alles wat er gezegd wordt mag vooral gezegd worden om ons leven te inspireren, te doorademen met moed en levenskracht om net als Jezus er te zijn voor de ander, om net als Jezus ook in vrijheid de wil van de Vader te zoeken en te doen! Om, kortom, mens te zijn zoals God de mens bedoelde: mens in vreugde en vrijheid. Dat is van een heel andere orde dan het belijden van een geïnspireerd en onfeilbaar boek dat *Bijbel* heet - de farizeën deden niets anders.

Het hoeft na dit alles nauwelijks meer betoog dat het onfeilbaar en geïnspireerd verklaren van de 66 bijbelboeken die wij canoniek noemen ook niet helpt. Zelfs onder alle bijbelgetrouwe belijders is er hopeloze verdeeldheid over de uitleg en toepassing van de woorden. In de theologie spreekt men dan van het *hermeneutisch proces* - het proces van verstaan waarin de verstaander als mens ten volle betrokken is. We hoeven en kunnen hier op dat belangrijke proces niet verder ingaan maar nog wel een waarschuwing laten klinken. Want voor je het weet worden de woorden 'geïnspireerd' en 'onfeilbaar' toegepast op de eigen uitleg van de schrift en als zodanig in stelling gebracht tegenover andere

uitleg die dan per definitie fout en dus kettters moet zijn. Dat roep je onvermijdelijk op met het in stelling brengen van het bolwerk van onfeilbaarheid en goddelijke inspiratie. En dat terwijl in de navolging de één de ander alleen maar kan stimuleren en uitdagen om zelf ook - op eigen wijze in de eigen situatie - Jezus na te volgen en zijn weg van overgave en goed-doen te gaan. Geen uitsluiten van anderen en uitdagen tot weerwoord, maar juist aanspreken en uitdagen tot meedoen!

II.

'De weg van Jezus gaan' - dat waren woorden uit de eerste doelstelling van de stichting en daar was het woord 'zoekend' aan toegevoegd. Aanvankelijk stond daar 'gelovend of twijfelend' en dat is inderdaad de beste uitleg van het woord 'zoekend' in dit verband. Geloven en twijfelen worden wel eens gebruikt als tegenstellingen: òf je geloof (en dan twijfel je niet), òf je twijfelt (maar dan geloof je dus niet echt). In werkelijkheid blijken geloven en twijfelen twee zeer verwante gestalten te zijn van de ene act: in relatie treden met God. Het fiere uitspelen van geloof en twijfel hoort bij de sfeer van grondslagen en het optrekken van christelijke vestingen. Die tijd lijkt voorbij en in ieder geval wil *Beth Tikwah*, zoals gezegd, haar aandacht richten op de toekomst. In het heden de stappen zetten naar een onzekere toekomst en dat pad willen gaan 'met God' betekent de ene keer een vrijmoedige stap in stoer geloof en de andere keer een aarzelende voet in onzekere twijfel. En beide woorden komen samen in het woord *zoeken*. Het woord zoeken is overigens ook daarom zo mooi, omdat de Heer zelf, zoals we ook al eerder aanhaalden, aan het zoeken de belofte van vinden heeft verbonden!

Dat 'zoekend de weg van Jezus gaan' verbindt ons - wij die op weg zijn naar de *toekomst* - met allen in het *verleden* die ook die weg wilden gaan en zijn gegaan. Ook als we naar aanleiding van hoofdstuk 1 spraken over nieuwe vormen en nieuw belijden, wil dat niet zeggen dat we ons afzetten tegen het verleden. In tegendeel zelfs, want juist de geschiedenis van de kerk (in alle breedte en dus niet alleen haar officiële gestalte) is een rijke bron van bemoediging en van inspiratie. Reisgenoten op de weg van Jezus vinden we niet alleen in de eigen tijd, maar ook in de geschiedenis. Daarom wil *Beth Tikwah* ook zoeken naar aansluiting bij de kerk van alle eeuwen, in het besef dat zowel reformatoren als inquisiteurs en zowel heiligen als kettters in haar geschiedenis een plaats hadden. Zei Jezus al niet dat het Koninkrijk Gods te vergelijken is met een sleepnet dat allerlei met zich meevoert²³?

Een enkeling zal de grenzen nu wel al te wijd gedefinieerd vinden. Eerst al geen grondslag, maar de slecht te omlijnen woorden 'inspiratie door Jezus', vervolgens geen exclusieve aansluiting bij een (historisch) bepaalde gestalte van de kerk - waar blijven we

zo? Zelf menen we dat deze openheid gegeven is met het voor het evangelie zo essentiële begrip van *vrijheid*. Vrijheid - inderdaad ook voor *Beth Tikwab* weer een wezenlijk begrip, dat in zowel het 'verbale logo', als in het statuut terug te vinden is in het woord *vrijplaats*. Over die vrijheid nog enige woorden.

Geloven doe je niet voor je lol, je hebt er je redenen voor. Bijvoorbeeld dat je er gelukkiger van wordt, en vrijer, en blijer, dat je er dus meer *mens* van wordt... Maar je zou willen dat dat de redenen waren! De werkelijkheid ziet er echter vaak anders uit. Veel mensen geloven omdat ze zo zijn opgevoed, of omdat ze menen dat het moet, omdat ze anders in de hel belanden - en wie wil dat? Geloven staat dus voor veel mensen in de context van *dwang*. En ook het leven dat een gelovige vervolgens gaat leven, opgenomen als hij is in een kring van medegelovigen wordt beheerst door de dwang van morele codes. Vrijheid, echte ware vrijheid is veelal ver te zoeken onder gelovigen.

Jezus was anders. Hij stond koninklijk vrij boven de vrome moraal (zelfs als die rechtstreeks van God kwam²⁴). Hij handelde vanuit de eisen van het moment. Niet zomaar, maar in nauwe omgang met God, die Hij zijn Vader noemde. Deze Jezus is ons als christenen ten voorbeeld. Handelen in de geest van Jezus is handelen in vrijheid - '*Waar de Geest des Heren is, is vrijheid*'²⁵. Daarom schrijft Paulus, wiens geschriften helaas vaak ook worden gebruikt voor morele dwang, aan de Galaten: 'Gij zijt geroepen broeders, om vrij te zijn...'²⁶. Vrij-zijn is onze roeping. En vrijheid is vrijheid als het de mogelijkheid van fouten-maken en dwalen insluit. Leer het leven maar kennen - *trial and error*. En als Paulus er aan toevoegt: 'Gebruikt echter deze vrijheid niet als een aanleiding voor het vlees!', neemt hij niet de vrijheid terug, maar wijst hij op de met de vrijheid gegeven *verantwoordelijkheid*. Want vrijheid komt niet tot z'n recht in handen van mensen die geen verantwoordelijkheid over hun eigen leven kunnen dragen. Vrijheid moet gebruikt worden voor het gaan van een weg, met een doel voor ogen. Vrijheid en verantwoordelijkheid - ziedaar twee kernbegrippen voor een leven met God.

We zeiden al, de werkelijkheid onder christenen is vaak anders. Mensen met afwijkende meningen worden betutteld, eigenzinnigheid en zelfstandigheid worden verdacht gemaakt en twijfelaars worden met argwaan bejegend. Het gebruiken van andere woorden, andere beelden, het leggen van andere accenten en het stellen van ongebruikelijke, of zelfs wat brutale vragen... het wordt bekeken vanuit een houding van angst. Want deze vrijheid beweegt zich buiten het straatje van ons 'heilig moeten', God is een heilig God en daar heb je maar rekening mee te houden...

Als we zeggen dat het begrip vrijheid essentieel is voor *Beth Tikwab*, dan betekent dat dat zij wèl ruimte wil geven voor deze zoektocht naar vrijheid. Ruimte dus voor vrijmoedig geloven (inclusief de bekende woorden), maar evenzeer ruimte voor de

rusteloze twijfel en het zoeken naar andere woorden. Ze hoopt in alle gevallen de dwang te ontwijken. De angst voor vrijheid kent verschillende gestalten. De bekende psycholoog Erich Fromm heeft destijds drie belangrijke vluchtwegen beschreven.²⁷ Vluchten in *autoritairisme* - toegepast op christenen betekent dat de vlucht in het bolwerk van Gods grootheid, zijn macht en heiligheid, zijn autoriteit dus, en de daarmee gegeven nietigheid van de mens. Dat blaast de vrijheid op, maar vernietigt tegelijk het wezen van het door God gewilde mens-zijn: in vrijheid en verantwoordelijkheid een relatie met God aangaan die Zich klein heeft gemaakt.

De tweede vlucht is die van het *conformisme*, het aansluiten bij de groepscode. En inderdaad neemt dat de prikkelende spanning van het ongewisse weg, het geeft geborgenheid en veiligheid. Geborgen in de massa, veilig onder de meerderheid (in dit geval van de ons-kent-ons-christenen). Jezus was zo niet. Bovendien was hij wel bewogen met de 'scharre' (de massa), maar trad in relatie met de enkeling, de eenzame die in vrijheid de stap naar Jezus maakte.

Ten slotte is er nog de vlucht in het *destructivisme* en nihilisme. Het is weliswaar onder het ons-kent-ons-christendom geen bekende weg, maar is wel een vlucht voor de vrijheid. Het is de vrijheid zonder verantwoordelijkheid, de vrijheid die al het oude wil vernietigen zonder uitzicht op een beloftevolle toekomst, de vrijheid zonder doel en richting. Deze weg willen we niet gaan, maar evenmin ons reactionair laten terugschrikken voor het aanvaarden van de vrijheid door deze extreme weg der vernietiging.

Het besef is daarom groot dat het voornemen van *Beth Tikwab* risicovol is. Uitglijders in de een of de andere richting zijn niet uitgesloten. Toch is de vrijheid zo wezenlijk voor het evangelie (de *goede* boodschap), dat die risico's genomen moeten worden. Daarom hoopt ook *Beth Tikwab* de vrijplaats te zijn voor geloven en twijfelen, het decor voor de zoektocht van enkelingen die hun vrijheid willen beproeven. Een enkele keer al vielen de woorden 'doel' en 'richting'. Zonder pretentius te willen klinken moet dan de naam *Jezus* vallen. Hij, en de God naar wie heel zijn leven verwees is het centrum waarom het ook op *Beth Tikwab* draait. In het vrijmoedig belijden, het rusteloos zoeken en het verbeteren protesteren gaat het allemaal om deze God, om deze mens Jezus, om het leven met Hem. Je zou dat de richting van de vrijheid kunnen noemen. Het doel zou dan echtheid kunnen heten, de echtheid in de relatie met God. Geen opgeklopte verhalen die herhaald worden totdat we ze geloven, maar geloven zoals je bent. In het leven dat we leven, in het concreet geleefde leven, met al zijn vreugden en weerbarstigheden, *daar* moet het geloven zijn plaats krijgen.

Maar nu. *Hoe* wil *Beth Tikwab* dat doen? Bij deze doelstelling passen geen hoge

pretenties (die hebben we wel gehad...). Daarom stelt *Beth Tikwab* alles wat ze heeft ter beschikking aan de gasten die er komen. De *kapel*, de plaats waar twee maal daags de bijbel wordt gelezen, wordt gezongen, gebeden en gezwogen, kan haar gasten helpen om tot inkeer te komen. De *woonkamer* kan de plaats zijn waar genoten wordt van gezelligheid onder het genot van een warme kop koffie, waar een stevige discussie kan plaatsvinden tijdens het drinken van een goed glas wijn. Het kan de plaats zijn waar gasten met elkaar in contact komen om zo van elkaar te leren. De (bescheiden) *bibliotheek* kan een plaats van studie zijn om je te verrijken aan de wijsheid en kennis van anderen, de eerder genoemde reisgenoten. Zoeken naar eigen wegen in het leven vindt zijn inspiratie immers vaak in de ontmoeting met de ander. Boeken zijn daarin een waardevol medium. Daarin ligt ook de hoop dat het boek haar waarde behoudt temidden van de moderne, snelle en daardoor vluchtiger media als TV en Internet.

De *tuinen* en de omgeving (nationaal park Drents-Friese Wold) geven de mogelijkheid het leven de rijke (en soms ook wrede) schepping op te snuiven. Als geloven kan en mag in de context van het concreet-geleefde leven, dan kunnen alle facetten van het leven hun plaats hebben. *Beth Tikwab* vraagt daarbij ook aandacht voor facetten die het moderne leven dreigt te vergeten. De tuinen en het land verschaffen haar een belangrijk deel van haar voedsel - leven op *Beth Tikwab* is ook een 'leven van het land', een leven 'uit des Scheppers hand'.

Hoe idealistisch dit alles ook mag klinken, het is slechts het decor waarop de gast zelf de invulling zal moeten geven aan zijn zoektocht. De gasten - individueel of in groepsverband (tot maximaal 10 personen) kunnen gebruik maken van de faciliteiten, maar of *Beth Tikwab* hen echt verder helpt zal nog moeten blijken. Dat er evenwel behoefte is aan een 'vrijplaats voor geloven en twijfelen', een 'vrijplaats voor allen die zoekend de weg van Jezus willen gaan' lijkt voor ons geen twijfel. Daarom zullen we in het vervolg van dit schrijven verder ingaan op de concrete plannen.

4. TUSSEN IDEEAAL EN WERKELIJKHEID

De lezer zal opmerken dat we in de beschrijving van algemeen naar steeds concreter gaan: eerst het tijdsbeeld, vervolgens *Beth Tikwab* in haar geschiedenis en haar ideaal. De volgende verbijzondering moet dan de stap naar de werkelijkheid zijn. We sloten het vorige hoofdstuk al af met de vraag naar het *hoe* en daarop zal dit hoofdstuk verder moeten gaan. Hoe gaan we handen en voeten geven aan de idealen? Ook hier kunnen we weer aansluiting vinden bij de doelstelling van de Stichting. Want nadat inspiratie en hoofddoel zijn verwoord, komen vervolgens in de punten 2 t/m 5 de concrete doelen ter sprake (zie boven, p.29), die corresponderen met de concrete aspecten van het leven op *Beth Tikwab*. We noemen achtereenvolgens: de kapel, de bibliotheek, het gastenhuis, de boerderij en de regio en zullen in het navolgende enige toelichting daarbij geven.

Steeds concreter worden we. Ook hopen we op deze wijze steeds positiever te kunnen formuleren. Nog altijd staat ons de waarschuwing aan het begin van H.J. Baden voor ogen - *niet blijven steken in negativiteit!* Ook bij de beschrijving van de principiële stellingname moesten we soms nog negatief formuleren. Hier echter kunnen we positief verwoorden wat we willen. En laat dan wat in de analyse van de tijd als laatste werd uitgewerkt hier de toon gaan zetten: we willen *met God leven!* Dat is de hoofdzaak op *Beth Tikwab!* Vervolgens verlangen we ook naar warmte (als antwoord op de kilheid), naar kleinschalig en overzichtelijk leven (in plaats van grootschalig en technisch), we willen voluit als mens leven (en niet gereduceerd worden tot arbeidskracht of behoefte), ja, we willen leven als *mens Gods!*

(a) *de kapel*

Op het erf van *Beth Tikwab* staat inmiddels een kapel. Het is de kapel die in de ontwikkeling van de droom zijn oorsprong vindt in kloosterbezoek in Tegelen van schrijver dezes. De eerste ontmoeting met een zo liturgisch leven als dat van de broeders Trappisten met hun nadruk op gebed en contemplatie maakte, zoals gezegd, diepe indruk op mij. Maar toen het erf bewoond ging worden voelde ieder van ons, ook mijn ouders, een zekere, zij het onuitgesproken schroom om de eerste stappen te zetten. En ook toen de kapel twee jaar later klaar was en ingewijd kon worden voelden we diezelfde schroom. Hoewel we ons inmiddels allen naar meer dan alleen protestants c.q. evangelisch geloven en beleven uitstrekten, kenden we ook allen destijds de reformatische huiver voor uiterlijkheden. En tegelijk kenden we allen het verlangen naar *meer*, naar een 'gewijde plek', waar niets anders van je wordt verwacht dan alleen dat je daar de aanwezigheid van God zoekt. Het zou een spannende zoektocht (ook al een zoektocht!) blijken

te zijn, die tot op heden voortduurt.

Laat ik dan eerst de bouw van de kapel beschrijven - anderhalf jaar lang bouwden we eraan. Een jongveestal die opgetrokken was uit betonnen elementen en die werd afgedekt met asbest-golfplaten, veranderde gaandeweg in een sobere en intieme kapel. Gekozen werd voor een vorm die ervaring van ruimtelijkheid combineerde met beslotenheid en intimiteit. Een nagenoeg vierkante ruimte kreeg een piramidedak met een heldere structuur van roodgeverfde houten spanten. Zowel vloer als dak werden gemaakt van blank hout, terwijl de muren wit werden. Aan de noordzijde van de kapel (een zijwand) kwam een boograam - herinnering aan traditionele kerkbouw. Aan de noordzijde, zodat zonlicht op die manier niet teveel de aandacht naar buiten trekt. Dat wordt nog versterkt door het feit dat het raam slechts zicht geeft op bos en niet op het zoveel drukkere erfleven. Aan die 'drukke' kant is de kapel volledig afgesloten. Ook het dak kreeg een raam aan de westkant, zodat het (zon)licht dat daar naar binnen stroomt de richting van de kapel naar het oosten versterkt. Want naar de oostkant - ook weer zo'n traditioneel element - is de kapel centraal gericht: een altaartafel met de sobere symbolen van kaars en bijbel (Woord en Geest) en daarachter tegen de wand een subtiel verlicht eiken kruis: het symbool voor 'de weg van Jezus'.

Verder wordt deze ruimte gevuld met twee rijen stoelen die achterin in gebogen vorm staan op gesteld. Deze rijen nodigen ook de enkeling uit voor stilte en gebed plaats te nemen in de kapel. Overigens is daarom ook de kapel dag en nacht open. Voor onze dagelijkse bidstonden staat een kring met 7 stoelen midden voor de altaartafel. Een rode loper, die loopt van de centraal gelegen en eveneens boogvormige deur naar het kruis aan de achterwand benadrukt opnieuw de richting van de kapel. Een piano en een gitaar staan opgesteld om de samenzang te begeleiden.

Nu is het hier niet de plaats dieper in te gaan op aspecten van kerk- en kapellenbouw, maar een enkele overweging wil ik toch wel noteren. Het zal de lezer duidelijk zijn dat onze kapel zich behoorlijk afschermt van het dagelijkse leven op het erf: aan de rand van het erf tegen het bos aan en aan de erfzijde geen ramen. Waarom? Niet omdat geloven en dagelijks leven niets met elkaar uitstaande zouden hebben. *Beth Tikwab* wil zich juist uitstrekken naar het tegendeel: leven met de Heer in zijn schepping en het gaan van de weg van Jezus in déze tijd als een eenheid. Waarom dan toch die afscherming? De vraag komt m.i. voort uit een van de gebreken van de moderniteit, die al eerder ter sprake kwamen onder het woord 'abstractie': het uitpellen van zaken uit hun verband, zodat allerlei als verbandloze dingen door elkaar komen te liggen. Samenhang en zinvol verband enerzijds en onderscheiden orde anderzijds sluiten elkaar niet uit maar zelfs expliciet in. Het leven dat Jezus leidde was volledig verweven met de omgang met Zijn

Vader - toch achtte Jezus het nodig om met grote regelmaat in de eenzaamheid de Vader te zoeken. Juist het tijdelijke afzien van alles en je exclusief richten op God geeft aan het leven een rijke samenhang. Misschien dat zelfs deze regel zou kunnen worden verdedigd: hoe meer een mens het durft op te brengen zich in de afzondering met zijn God door te brengen, des te meer zal juist het leven met God doordringen in het dagelijkse leven. In elk geval is dat de uitdaging waar de kapel op *Beth Tikvah* voor staat.

We noemden al de aanvankelijke gêne en terughoudendheid bij de bouw en de wijding van de kapel. Ook noemden we de soberheid van het gebouwtje, opgetrokken als het is uit natuurlijke en herkenbare materialen als hout en steen. Geen buitensporige symboliek maar voorlopig alleen die symbolen die in de protestantse kerken ook hun plaats hebben. Dat alles heeft te maken met de zoektocht waarin wij op *Beth Tikvah* betrokken zijn, de zoektocht naar adequate vormen bij geloven in de eigen context. Het weerspiegelt zich ook in de gebedstijden die er worden gehouden. Van de 7 getijden in het klooster zijn er twee overgenomen: ochtendgebed en avondgebed met als vaste elementen de lezing van de Schrift, (gezamenlijk) gebed, stilte en zang. Liturgische handelingen als het slaan van een kruis en buigen of knielen zal een enkeling voorlopig alleen in eigen gebedstijden verrichten - daar heerst nog steeds de schroom. Bewust wordt die schroom niet geforceerd, omdat *adequaat* geloven (zoals we het eerder noemden) ook betekent 'passend' bij jezelf: ook hier zal de dwang vermeden worden. Wel blijkt de kerk der eeuwen (van Oost tot West) legio aan te reiken waarin gemeenschappelijk belijden en vieren kan worden vormgegeven. Voor de gasten, de zoekers naar rust en bezinning, zal de kapel open staan. Graag heten we hen welkom in ochtend- en avondgebed. Maar ook voor eigen tijden van stilte en gebed kan de kapel een goede voorwaarde bieden. Bovendien hopen de bewoners van *Beth Tikvah* in de ontmoeting met hun gasten evenzeer verrijkt te worden, ook daar waar het gaat om het vinden van vormen en woorden.

(b) *de bibliotheek*

De statuten spreken over het scheppen van voorwaarden voor bezinning en noemen dan behalve de kapel ook de bibliotheek van *Beth Tikvah*. Inderdaad zijn stilte en meditatie niet de enige begaanbare wegen voor bezinning. Ontmoeting met de gedachten van anderen (tijdgenoten en tochtgenoten) kan ook bezinning op gang brengen en richting geven. Het boek is een prachtig medium voor die ontmoeting. Etymologisch heeft het woord 'lezen' te maken met 'oprapen', denk maar aan het bijbelse woord over het 'lezen van aren achter de maaiers'. Inderdaad is voor het lezen van de gedachten van anderen inspanning vereist, een inspanning die de mogelijkheid schept de materie te overdenken en te verwerken. Zo kan de rijkdom van een ander (uit heden of verleden)

eigen gemaakt worden.

Twee opmerkingen bij de bibliotheek - een waarschuwing en een relativering. Door lezen en studeren ook als een vorm van bezinning aan te merken stellen we ons bloot aan een gevaar - om met de waarschuwing te beginnen -, het gevaar namelijk van intellectualisme. Het is een gevaar dat mij persoonlijk vaak bedreigt en waaraan velen in de protestantse kerken (maar op de katholieken heb ik eenvoudigweg minder zicht) lijken bezweken te zijn. 'Stille tijd' is vaak vooral een tijd van bijbelstudie. Geloofsgroei wordt vaak gezien als groeien in inzicht, in kennis van bijbel en dogmatiek, in het vermogen (verstandelijke) verbanden te kunnen leggen. Ook hier moet de waarschuwing van Jezus aan de farizeeën herhaald worden: 'Een ieder die deze mijn woorden hoort (of die van anderen leest)... en ze *doet*, zal lijken op een verstandig man...' Ook bij studie van de Bijbel of aanverwante lectuur gaat het om groeien als *mens*, groeien in gehoorzaamheid aan God, groeien in er-zijn voor anderen, groeien, kortom, in het *leven* met God. Het kerstevangelie volgens Johannes luidt: 'Het Woord van God is vlees geworden...' Dat is de volgorde die God voor ogen staat: van woorden naar vlees, dat is naar *leven*. Plat gezegd: 'geen woorden maar daden'. Wij zijn nogal eens geneigd om woorden over woorden over woorden te spreken en te schrijven. Een grote vrijblijvendheid is dan veelal het gevolg.

Deze waarschuwing zal blijvend boven de bibliotheek op *Beth Tikvah* moeten blijven hangen. En toch, als dat eenmaal gezegd is, kan de bibliotheek in bezinning en groei ook voluit haar plaats innemen. En dan mogen daaraan ook rijke woorden worden gewijd. Laat dan de geur van oude banden en het knetteren van haardvuur maar de sfeer mogen bepalen van een graven in de rijkdom van het woord.

De genoemde relativering betreft de voorlopige omvang van de bibliotheek. Het woord 'bibliotheek' roept bijna als vanzelf een beeld op van lange wanden vol met boeken en een uitgebalanceerde keuze. De werkelijkheid is aanzienlijk bescheidener. 'Startkapitaal' van haar bibliotheek is de verzameling boeken die ikzelf in de loop van ruim tien jaren heb verzameld met een zeer gering budget. Wel hopen we dat in de loop der tijd gericht gewerkt kan worden aan uitbreiding van de verzameling, geholpen door meelevende vrienden. Natuurlijk zal 'theologische' (en aanverwante) lectuur daarin een groot aandeel hebben, maar we hopen ook filosofie, geschiedenis en moderne literatuur een plaats te kunnen geven, evenals een verzameling boeken die de weg naar de schepping kan ontsluiten.

(c) *het gastenbuis*

Vaak al viel het woord 'gasten' en gasten moeten worden gehuisvest. De statuten

spreken van 'het bieden van logies en van warmte en geborgenheid in een sfeer van vriendschap door middel van haar gastenhuis'. Dat is idealistische taal, bijna idyllisch zelfs. Heeft dergelijke taal kans van slagen of is ze gespeend van elke realiteitszin? Laat hier de relativering dan vooraf mogen gaan aan de uitleg van haar bedoeling: ook op *Beth Tikwab* kan het ongezellig zijn, kan er ruzie heersen of drukkende zwaarmoedigheid. Niets menselijks en niets aards is hier vreemd. De woorden willen dat ook niet verhullen. Toch mag een doelstelling positief geformuleerd worden en dat is ze dus ook.

Hier willen we ons nog eens twee woorden uit het eerste hoofdstuk herinneren: kilheid en eenzaamheid. Wellicht niet voortdurend, maar toch kennen velen van onze tijdgenoten deze ervaringen. Sterker nog - en eerlijkheidshalve zou dat er zelfs aan vooraf mogen gaan - het is een strikt eigen ervaring. Dat wat ik (om het nu maar even persoonlijk te houden) op *Beth Tikwab* wil bieden, namelijk warmte en genegenheid, is juist ook datgene waarnaar ik zelf zo vaak verlang. Overigens sluit dat elkaar niet uit, immers beiden ontstaan in de omgang met elkaar. Dat wat wij dus op *Beth Tikwab* aan de gasten hopen te kunnen geven zullen in dezelfde mate de gasten ook aan de bewoners van *Beth Tikwab* geven.

Maar we zouden in het onderhavige hoofdstuk concreet worden. Daarom zal ik proberen het gastenhuis (als het voltooid is) te beschrijven. Vijf of zes slaapkamers zullen in totaal zo'n tien bedden kunnen bergen. Enkele kamers zijn dus een-persoons, andere twee-persoons, al naar de wens van de gasten beschikbaar. Materiaal- en kleurkeuze worden bepaald door het woord warmte. Moderne psychologie heeft aangetoond wat de gevoelige mens van alle tijden al wist: dat welbevinden voor een belangrijk deel ook wordt bepaald door kleur, vorm en geur van de directe omgeving. In heel het gastenhuis is gebouwd met dat besef. Budgetaire overwegingen zullen (zeker in de beginfase) het interieur sober houden, maar dat sluit warmte en gezelligheid niet uit. Plastics worden vermeden, natuurlijke materialen en kleuren gezocht.

Niet onbelangrijk in het scheppen van een beeld van de sfeer op *Beth Tikwab* is het *houtvuur* dat op diverse plekken brandt. Ikzelf, als initiatiefnemer van *Beth Tikwab*, heb een grote liefde voor het houtvuur en dat is op *Beth Tikwab* ook te zien. Zelfs de CV-verwarming voor de ruimten waar geen kachel staat (de gastenkamers) wordt gestookt op hout. Houtvuur - het blijkt een eenvoudig middel te zijn om een grotere onafhankelijkheid van nutsvoorzieningen te creëren, een middel om behaaglijke warmte weer een waar genot te laten zijn en bovendien middel om kosten te besparen (zij het dat het wel veel tijd vergt).

Vuur - het lijkt bijna te triviaal om te noemen als het gastenhuis beschreven moet worden. En toch blijkt het velen aan te spreken. En dat geldt ook voor andere heel

'gewone' elementen in ons gastenhuis: de grote stamtafel waar de één een krant kan lezen, de ander een spelletje schaak kan spelen en weer anderen een stevige discussie kunnen opzetten. Het geeft een gevoel van saamhorigheid in de onderscheiden dingen die eraan gebeuren. En de dikke muren van de oude, gerestaureerde schuur - weer zoiets eenvoudigs. En toch ervaren mensen binnen dan als ècht binnen. We zullen evenwel de opsomming niet voortzetten.

Met de stamtafel waren we in de woonkamer van het gastenhuis beland, waar ook een zithoek rond - jawell! - een houtkachel is geschaard. Het samenleven van gasten onderling en van gasten en de bewoners van *Beth Tikwab* kan hier plaatsvinden. Vanuit de woonkamer is via een gang de eerdergenoemde bibliotheek te bereiken die ook weer een grote tafel en gemakkelijke stoelen heeft. Om elkaar gelegenheid te geven hier in alle rust te studeren en te denken wordt spreken hier vermeden. Spreken en gezelligheid, daarvoor is volop gelegenheid in de woonkamer, evenals voor muziek maken.

En zo hoopt *Beth Tikwab* samen met de gasten weer voluit te leren wat leven betekent, wat samen-leven is, wat de betekenis is van gemeenschap en van wonen. Dat heeft ze, zogezegd niet 'op zak', maar hoopt ze in een gestaag proces samen met en van haar gasten te leren. Dat haar gastenhuis daarvoor de plaats, zeg maar de *vrijplaats* mag zijn, is haar wens.

(d) *de boerderij*

En dan volgt in de doelstelling van de stichting een lange volzin die rept over vergeten aspecten van het leven. Ze doelt daarmee op het voor *Beth Tikwab* zo belangrijke 'leven van het land'. En inderdaad is het leven met de seizoenen (ook in keuze van de maaltijden), zien groeien van de eigen oogst, de zorg en verantwoordelijkheid voor vee, het aanleggen van wintervoorraden, stuk voor stuk aspecten van het leven die 'vergeten' zijn. En ze zijn vergeten omdat ze geen innerlijke noodzaak meer kennen. Waarom nog een houtvoorraad aanleggen? - we hebben immers de Gasunie; waarom geen sla in de winter? - we hebben toch de kassen van het Westland; waarom toch leven van het land? - we hebben immers de Supermarkt. Toen we eerder over secularisatie schreven hadden we het, zij het langs een heel andere weg, ook over deze zaken - immers juist in deze aspecten van het leven ligt nog altijd de directe band met de Schepper van het leven. Met het verdwijnen daarvan verdwijnt ook die band met God als de Schepper.

En nu beseffen we heel goed dat niet iedereen op het land zou willen en kunnen leven en dat hoeft ook niet meer. Het accepteren van de tijd zoals ze is (waarover we in hoofdstuk 1 spraken) betekent hier ook de verstedelijking aanvaarden. Toch is het jammer dat de daarmee gegeven rijkdom van het leven van het land ook verloren zou

gaan en vergeten zou worden. En daarom wil *Beth Tikwab* haar gasten de gelegenheid geven om die aspecten te ontmoeten.

Dat betekent overigens niet dat we hardnekkig willen vervallen tot een restauratie van het oude landleven. Onze houtkachels zijn moderne kachels met een hoog rendement en een lage emissie, het hout zagen we met een kettingzaag en het land ploegen we met een oude trekker. En als tijdgebrek het aantal gewassen op het land voor enige tijd moet doen verminderen en ons het besluit doet nemen weer eens wat vee te verkopen, dan doen we dat gewoon. We zijn geen slaven van principes, geen plattelands-fundamentalisten! Niettemin bestaat het verlangen steeds weer terug te keren tot dat wat de schepping ons biedt. Daarom is de moestuin afgestemd op de behoefte van een heel jaar, daarom lopen er varkens, die resten en afval verwerken en intussen mooi wintervlees produceren, daarom rapen we eieren en plukken we fruit, daarom ook hebben we een kruidentuin - de apotheek van God...

De boerderij omvat dus, we sommen het voor de duidelijkheid even op, een moestuin, fruittuin en kruidentuin. Vervolgens enkele kleine stukjes land met wat oude, vaak in onbruik geraakte akkerbouw-gewassen. Dan wat grasland met daarin schapen, geiten of koeien. Pluimvee en huisdieren zoals poezen en een hond ontbreken vanzelfsprekend ook niet. Bovendien mesten we ieder jaar, zoals gezegd, enkele varkens vet met tuinafval, etensresten en de na-oogst van de akkerbouwgewassen.

Wat niet gezegd is, maar voor de oplettende lezer wel voelbaar wordt, is dat dit alles veel en soms ook zwaar werk met zich meebrengt. Dat is de 'prijs' die, soms moet moeite, dan weer met vreugde, betaald wordt voor de altijd weer zeer grote voldoening die dit leven geeft. Gasten de gelegenheid geven het 'leven op het land' te ervaren betekent ook ze de gelegenheid te geven mee te werken en zowel de vermoeidheid als de voldoening mee te maken. Dat wij ook altijd blij zijn met hulp van gasten hoeft niet verzwegen te worden, al mag het ook niet de hoofdzaak zijn.

(e) *de regio*

Dit alles, zo zouden we na al het bovenstaande kunnen zeggen, dit alles is onze doelstelling. Maar, zo kan dan een wedervraag luiden, voor wie eigenlijk? De statuten geven ook hierop in de doelstelling een antwoord als er gesproken wordt over haar *gasten*, die al heel vaak genoemd zijn, en als er in haar laatste doelstelling wordt gezegd dat ze zich ten dienste wil stellen aan de '*kerken in de regio*'.

Beth Tikwab loopt met haar pretentieuze doelstelling het gevaar van een sectarische vereenzaming. Veel van haar doelstellingen immers zullen niet direct instemming of

bevestiging van bestaande instellingen ontvangen. Wordt ze dan een instelling naast anderen, dan zou haar kracht wegvloeiën in een verenging die haar reserveert voor een kleine club enthousiastellingen. Daarom wil *Beth Tikwab* van meet af aan aansluiting zoeken bij alle kerkelijk groeperingen die zich in de regio aandienen. Deze aansluiting zal dan vooral betekenen dat ze zichzelf aanbiedt als faciliteit voor samenzijn en bezinning. Een kerkeraad op retraite is welkom, evenals een plattelands-vrouwen-club. Maar een kleine groep van jonge vrienden die verdieping zoekt natuurlijk ook. Gaat het slechts om één dag, dus zonder overnachting dan kan de groep wat groter zijn, in geval van overnachting mag ze de 10 niet overschrijden.

Ook zou te denken zijn aan predikanten die zich aangesproken voelen door de bovengenoemde zoektocht naar nieuwe gestalten voor geloven en beleven en die *Beth Tikwab* durven zien als de vrijplaats waar gezocht kan worden - samen studeren, samen bidden, samen doen. En zo komt ook een 'leerhuis' binnen ons gezichtsveld - een reeks avonden die belangstellenden verder kan brengen in hun leven met God. Daarvoor zouden diverse gemeenten ook zelf inbreng kunnen hebben. Overigens is de actieve inbreng voor *Beth Tikwab* zelf, de inbreng van een ieder, binnen of buiten een ambt, zeer welkom.

Zo is dan de eerste cirkel voor de doelgroep te definiëren als 'zoekende gelovigen in de regio', waarbij de regio ongeveer de driehoek Appelscha - Diever - Smilde zou kunnen zijn. In ieder geval is het deze regio die actief benaderd gaat worden in de begintijd.

Het blijft voorlopig een zaak van speculatie, maar toch lijkt het niet juist de mogelijke gasten *alleen* uit te regio te willen werven. Huizen als *Beth Tikwab* zijn voorlopig dun gezaaid en daarom zijn natuurlijk mensen uit het hele land welkom. Vermoedelijk hebben we het dan vooral over de enkelingen die persoonlijk tijd en gelegenheid zoeken voor hun zoektocht naar zin en bestemming. En hoewel veelal een probleem in de privé-situatie een aanleiding zal zijn om aan het denken te slaan is *Beth Tikwab* geen opvang-huis. Professionele hulpverlening kan niet gegeven worden - hooguit zal ik, als gastheer, en indien nodig, met de gast zoeken naar passende hulp, waarvoor ik ook een netwerk van adressen en namen aan het opbouwen ben.

Ten slotte moet in dit tastende slotdeel van dit hoofdstuk - waarbij we al bijna in de materie van het volgende hoofdstuk belanden - nog de mogelijkheid vermeld worden van samenwerking met andere instellingen en organisaties. Wel zal daarbij gewaakt moeten worden over de eigen identiteit en eigen inbreng van *Beth Tikwab*, maar volkswijsheid weet het: eendracht maakt sterk. Ten aanzien van de woorden 'bezinning' en 'retraite' en activiteiten die daaruit voortvloeien zou samenwerking gezocht kunnen

worden met Stichting *De Spil* in Giessenburg. In een vroeg stadium heb ik persoonlijk reeds een keer gesproken met de directeur van dit zeer verwante project, Victor van Heusden, en wederzijds is toen de intentie van mogelijke samenwerking geuit, zonder daarbij over concrete zaken te spreken (daarvoor was het toen nog te vroeg). Ook is er reeds contact geweest met de *Navigators*, die de faciliteiten van *Beth Tikwab* eventueel zouden willen gebruiken voor de door hen georganiseerde 'stilte-weekenden voor mannen'. En als we denken aan het 'boerderijgebeuren' is samenwerking met Stichting *De Oerakker* denkbaar, een klein maar zeer gedegen project dat zich sterk maakt voor het bewaren van oude gewassen. Ook met Ruurd en Yvonne Walrecht, de dragers van dit initiatief, is reeds een vriendschap gesloten en we gebruiken op *Beth Tikwab* al enkele gewassen van *De Oerakker*. Beide, *De Spil* en *De Oerakker*, zijn voorbeelden van mogelijke samenwerking, die eventueel met andere vermeerderd kunnen worden.

II.

In de toename van het concreet gehalte zijn we nu aangekomen op het punt van wat 'speerpunten in beleid' genoemd zou kunnen worden. Bovenstaande moet dan in concrete punten vertaald worden die het beleid van de Stichting voor langere tijd zouden kunnen sturen. We brengen deze hoofdzaken in het beleid in een tiental punten ter sprake:

(1) Het beleid van de Stichting vindt haar hoofddoelstelling in de *bezinning* die uitgaat van het evangelie van Jezus Christus. Willen de gasten adequaat uitgenodigd tot en eventueel begeleid worden in hun bezinning, dan zal het leven voor het gastgezin (fam. Ytsma jr.) allereerst zelf in het teken moeten staan van bezinning. Concreet betekent dat: voldoende tijd en gelegenheid voor stilte, gebed en studie. Vervolgens, dat voor zowel hen als voor de gasten de faciliteiten daartoe goed onderhouden zijn, hetgeen vooral zal betekenen dat de kapel proper en integer beheerd zal worden en de bibliotheek met zorg onderhouden en, indien mogelijk, verantwoord uitgebreid moet worden.

(2) Behalve het bieden van de voorwaarden voor persoonlijke bezinning van individuele gasten richt het beleid van de Stichting zich ook op het organiseren van één- of meerdaagse *retraites* voor kleine groepen (tot ca. 10 personen). Externe hulp kan daarbij gewenst zijn.

(3) Inhoudelijk zal de Stichting haar beleid moeten blijven richten op de beleving van *vrijheid*, zoals dat is verwoord in het tweede deel van hoofdstuk 3. De verwijzing naar dat

hoofdstuk maakt het overbodig hier nog te waarschuwen voor verkeerde opvattingen van vrijheid. Concreet betekent dit dat de vrijwilligers van *Beth Tikwab* worden geoefend in een open luisterhouding en stimulerende empathie.

(4) Het beleid van de Stichting is gericht op een gebruik van het *gastenhuis* dat in overeenstemming is met de doelstellingen van de Stichting. Eventueel gebruik dat niet direct daaruit voortvloeit mag niet strijdig zijn met de doelstellingen of de eigen activiteiten van *Beth Tikwab* hinderen. Gastvrijheid zonder onderscheid des persoons is haar devies. Overigens zal de Stichting zich moeten hoeden voor vervangende 'semi-professionele hulpverlening'; zodra professionele hulpverlening van gasten noodzakelijk blijkt zal er doorverwezen moeten worden. Overigens sluit de Stichting dit aspect van haar werkzaamheden voor de toekomst niet uit, maar stelt dan wel als voorwaarde dat minimaal één van de vaste bewoners of vaste medewerkers een daartoe adequate opleiding heeft genoten.

(5) De *boerderij*, die door het gastgezin wordt gerund, voorziet zowel in een deel van het dagelijks voedsel voor hen en de gasten, als in de mogelijkheid gasten te laten kennismaken met 'landleven'. Kleinschaligheid en toegankelijkheid zijn dan ook de kernwoorden voor het hier te volgen beleid, dat overigens erg open wordt gelaten.

(6) Nadrukkelijk stelt de Stichting zich ter beschikking van *derden* (organisaties of particulieren) die van de faciliteiten van *Beth Tikwab* gebruik willen maken om zodoende zelf gestalte te geven aan vormen van bezinning of retraite. Aan deze groepen hoeft de Stichting geen 'geloofsbriefjes' of anderszins 'identiteits-indicatoren' te vragen, zolang het, naar eigen zeggen, om Jezus Christus gaat.

(7) Hoewel zeer verwant aan het vorige punt, willen we hier nog expliciet noemen de *dienst aan regionale kerken*. Dat betreft dan allereerst hetzelfde als in voorgaande punt: het aanbieden van de faciliteiten van *Beth Tikwab*. Daarnaast echter kunnen ook andere vormen van dienstbetoon en samenwerking gezocht worden. Te denken valt aan gezamenlijk op te zetten bezinningsavonden, studiegroepen of leerhuizen. Ook zouden vrijwilligers van *Beth Tikwab* presentaties kunnen verzorgen. Ten slotte kan *Beth Tikwab* ondersteuning in het pastoraat geven, zolang dat niet tendeeft naar professionele hulpverlening (zie boven).

(8) Vervolgens zal de Stichting op verantwoorde wijze haar *gelden* moeten werven en

beheren. Bij 'verantwoord werven' denken we aan het afzien van 'gebedel' in nieuwsperiodes en brandbrieven en aan het vrijwillige gehalte van de 'bijdrage in de onkosten' die aan de gasten wordt gevraagd. Beter ware het om dan speciale activiteiten op touw te zetten om eventuele gaten in het budget te dichten. Te denken valt dan aan koffieschenken op de plaatselijke rommelmarkt (de zgn. Kamelenmarkt) of bij regionale activiteiten, in een eigen, daarvoor ontworpen informatieve 'stand', of aan kleine 'concerten' in de kapel of huiskamer van het gastenhuis.

Bij 'verantwoord beheer' denken we aan de sobere en heldere budgettering, het gebruik maken van vrijwilligers, eigen producten en gebruikte materialen. Ook zal, zolang de familie Ytsma (jr.) gastgezin is, niet overgegaan worden tot structurele beloning van hun werkzaamheden. Gemaakte kosten ten behoeve van de 'huishouding' van het gastenhuis kunnen vanzelfsprekend wel worden gedeclareerd. Dat geldt overigens voor alle vrijwilligers.

(9) Zoals gezegd maakt de Stichting bij de uitvoering van haar taken gebruik van de diensten van *vrijwilligers*. Deze vrijwilligers worden voor hun diensten niet betaald. Wel zal de Stichting er nadrukkelijk op moeten toezien dat haar vrijwilligers blijvend overtuigd zijn van de grote dankbaarheid van de Stichting voor hun diensten. De vrijwilligers die structureel dienstbaar zijn aan *Beth Tikwab* zullen worden opgenomen in een *kring*, zodat ze elkaar leren kennen, betrokken blijven bij alle activiteiten van *Beth Tikwab* en zelf zo ook gebruik kunnen maken van de diensten van *Beth Tikwab*.

(10) Ten slotte onderhoudt de Stichting een informatieve band met een geïnteresseerde *achterban*. Deze band wordt door de Stichting onderhouden door het doen uitgaan van een periodieke 'nieuwsbrief'. Daarin wordt verslag gedaan van het reilen en zeilen op *Beth Tikwab* en wordt tevens een poging gedaan om de achterban te doen delen in zowel de noden van als in de gedolven schatten op *Beth Tikwab*. Bovendien zal de Stichting een 'folder' publiceren die een kort en wervend overzicht geeft van wat *Beth Tikwab* is. Het eventueel publiceren (in artikel of boekvorm) van bezinnings- en studieresultaten van *Beth Tikwab* mag niet worden uitgesloten.

6. TERUGBLIK EN TOEKOMSTBEELD

Nu we een traject hebben afgelegd van algemeen - een tijdsbeeld - naar concreet - speerpunten voor het beleid -, tegelijk ook van een vrij negatieve kritiek op onze cultuur naar een positieve uiteenzetting van *Beth Tikwab*, nu is de tijd rijp voor een samenvatting. Tegelijk blikken we met een onbevangen en hoopvol zicht naar de onbekende toekomst. Als de wens de vader van de gedachte is, zal hier de hoop wel de moeder van onze verwachting zijn.

I.

Beth Tikwab wil als bezinningshuis een 'huis van hoop' zijn (zoals de letterlijke vertaling ervan luidt). Hoop wil de duistere krachten van wanhoop en uitzichtsloosheid verlichten en zo blijkt het vaak de negatieve ervaring te zijn die uitdaagt tot het stellen van een positieve daad. De negatieve ervaringen die de voedingsbodem zijn voor *Beth Tikwab*, bleken te kunnen worden samengevat met het woord 'vervreemding'. Aan de hand van hoofdkenmerken van onze moderne samenleving, nl. haar grootschaligheid, haar consumentisme, haar technisch gehalte en de kilte, werd die vervreemding voelbaar als vervreemding van elkaar (eenzaamheid), vervreemding van zichzelf (neurose), vervreemding van de dingen en het leven (abstractie) en vervreemding van God (Godsverduistering).

De laatste vervreemding, die van God, bleek centraal en als zodanig ook de basis voor elk van die ander vormen van vervreemding. Historisch is het doorsnijden van de band met God het begin van de tijd, nl. de moderniteit, waarvan wij nu aan de slotfase leven, de postmoderniteit. Loopt die tijd af, dan geeft dat hoop op een nieuwe tijd, een tijd waarin weer een nieuwe band met God kan ontstaan. Het is in de verwachting daarvan dat *Beth Tikwab* wil werken. Ook hier is verwijzing naar haar naam, 'huis van hoop' zinnig: de blik hoopvol en verwachtingsvol vooruit!

Tegen deze achtergrond hebben we de geschiedenis van *Beth Tikwab* willen schetsen. Een geschiedenis die aanvankelijk een soort familiechroniek bleek, maar nu, na vijf vruchtbare, intensieve en heerlijke jaren van samenwerking van de Ytsma's senior en junior, een breder draagvlak krijgt in de vorm van een Stichting. De geschiedenis van het ideaal laat intussen zien hoe de veelheid van aspecten waar *Beth Tikwab* voor staat hun historische groei hebben gekend.

Beland in de actualiteit werd het tijd de principiële stellingname van de op te richten Stichting te verwoorden - waar staat ze voor? De statuten van de stichtingsakte bleken

aanleiding genoeg te bieden daarvan verslag te doen. Centraal staat Jezus Christus. Zijn evangelie vormt de inspiratiebron voor alle doelen van *Beth Tikwab*. En het belangrijkste doel is, in aansluiting bij de analyse van de tijd, de dienstbaarheid aan het nieuwe dat *Beth Tikwab* verwacht. En omdat dat nieuwe - een nieuwe authentieke omgang met God - nog ongedefinieerd en kwetsbaar is heeft het bescherming nodig. Vandaar dat *Beth Tikwab* zich ook wel 'vrijplaats' noemt, vrijplaats voor allen die zoekend de weg van Jezus willen gaan. Daarin ligt dan tegelijk het zo essentiële begrip 'vrijheid', dat samen met de daarmee gegeven 'verantwoordelijkheid' de weg opent naar de toekomst.

Mooie woorden. Maar de vertaalslag moest nog gemaakt worden. Een eerste stap was de beschrijving van de belangrijkste onderdelen van *Beth Tikwab*. We stonden stil bij de kapel, de bibliotheek, het gastenhuis, de boerderij en de regio. En met dit veel concreter en scherper beeld voor ogen werd het ook mogelijk om harde beleidspunten te formuleren, de tweede stap. Het stichtingsbestuur zal met deze punten moeten gaan werken om leiding te geven aan het werk op *Beth Tikwab*. Als derde stap wordt in het tweede deel van dit geschrift een onderbouwd beleidsplan gepresenteerd.

II.

We hebben al een enkele keer de woorden grootschalig en kleinschalig laten vallen en als we spreken over de toekomst van Beth Tikwah dan zullen we vooreerst moeten uitspreken: *Beth Tikwab* is klein... en *blijft* klein. Met kleinschaligheid bedoelen we de maat waarin mensen nog als *mensen* te herkennen zijn, de maat waarmee ons eigen oog en onze menselijke gevoelens nog kunnen meedoen. Alleen op dat nivo is er echt *léven* mogelijk - grootschaligheid is bovenmenselijk en wordt daarom ook heel snel *ommense*lijk. Voorlopig is dus kleinschaligheid een oppositie tegen grootschaligheid. Als echter de tijden zouden veranderen - en dat hopen we van ganser harte - en daarom het reactionaire losgelaten kan worden, dan zal nog de menselijke maat onze maat zijn. Concreet betekent dat: klein blijven.

Wel kan de noodzaak van het project Beth Tikwah in de komende jaren toenemen. Vooralsnog zijn er, voor zover wij kunnen zien, niet veel van dergelijke huizen. Mocht het, plat gezegd, 'storm gaan lopen', dan zou dat niet zozeer moeten pleiten voor uitbreiding van Beth Tikwah als wel voor het helpen opzetten van andere gemeenschappen. Als Paulus in de Efesebrief 'de gemeente' het middel in Gods handen noemt om aan de hemelse machten de 'veelkleurige wijsheid van God' te tonen²⁸ en als deze kleinschalige gemeenschappen, waarover we nu spreken, een nieuwe, 21e eeuwse

gestalte van de 'gemeente van Jezus Christus' zouden zijn, dan mogen ook die gemeenschappen onderling in 'kleur' verschillen - zo alleen ontstaat 'veelkleurigheid'.

Natuurlijk kan de toekomst er ook heel anders uitzien en zou het kunnen blijken dat er in het geheel geen belangstelling is voor een project als *Beth Tikwab*. Hoewel we het niet verwachten en nog minder hopen, zou ook die situatie open tegemoet getreden moeten worden. *Beth Tikwab* mag geen doel in zichzelf worden, maar moet middel zijn, een middel in Gods hand naar de toekomst toe. Faalt dat middel, dan moet er ook in een zekere nuchterheid afstand van gedaan kunnen worden. Als dat het beëindigen van het project betekent, dan zij dat zo (al moet het uiterste worden gedaan daarvan niemand met de financiële problemen te laten zitten).

Toch hoeft somberheid niet de boventoon te voeren. Alom wordt gevoeld dat de moderniteit - de tijd die ons weelde bracht maar die ons God ontnam en ons daarmee verregaand vervreemde (zie boven) -, de moderniteit is in zijn laatste fase. Er breekt een nieuwe tijd aan - hoe dan ook. *Hoe* echter die tijd zal zijn, dat weet geen mens. De geschiedenis is God hand. Dat betekent overigens niet dat de geschiedenis het decor is waarop een van te voren door God geschreven stuk speelt (getiteld: *het drama 'mens'*). God schrijft de toekomst *nu*, in het heden en gebruikt daarin mensen. God is geen programmateur die een draaiboek heeft geschreven en nu verveeld het verloop volgt, maar God is een *Lévende God* die van dag tot dag met zijn mensen meegaat - als de *Machtige*. Hij schrijft de geschiedenis, maar Hij schrijft *nú!* En Hij reageert op mensen, omdat Hij met hen in relatie is getreden. Concreet betekent het dat ook een zo klein en beperkt project als *Beth Tikwab* in Gods hand een stap naar een hoopvolle toekomst mag zijn. Daarom ook dragen wij het aan Hem op.

* *

*

noten

1. H.J. Baden, *Grenzen der vermoeidheid*, Amsterdam, 1959, p. 19 en 20
2. Geert Mak, *Hoe God verdween uit Jorwerd*, Amsterdam/Antwerpen, 1996.
3. De nederlandse psychiater en cultuurfilosoof J.H. van den Berg heeft veel over deze verschuivingen geschreven. O.m.: *Leven in meervoud*, Nijkerk, 1963, *De reflex*, Nijkerk, 1973 en *Wat is psychotherapie?*, Nijkerk, 1970.
4. E.J. Dijksterhuis, *De mechanisering van het wereldbeeld*, Amsterdam, 1985 (1e druk in 1950).
5. De term 'godsverduistering' is van Martin Buber (*Gottesfinsternis*, 1952) en is in Nederland geïntroduceerd door de leidse hoogleraar H. Berkhof (*Voorbij domineesland: De gevolgen van de secularisatie*, 1988). Later is het thema ook overgenomen door o.m. C. Graafland (*Gereformeerden op zoek naar God*, 1990) en W.J. Ouweneel (*Godsverlichting, de evocatie van de verduisterde God*, 1995).
6. Vanuit zijn cel voorzag reeds Bonhoeffer dat het leven van de komende tijd een religieuze tijd zou worden die ook zou vragen om een 'religieus christendom'. Op boeiende wijze werkt hij in zijn gevangenisbrieven deze uitdaging uit in *Verzet en overgave*, Baarn, 1969.
7. De termen zijn de 'filosoof van het post-modernisme', Lyotard, zie o.m. J.F. Lyotard, *Het postmoderne weten*, Kampen, 1987.
8. W. Nigg, *Tragiek en triomf van het geweten, Het boek der kettens*, Amsterdam, 1950, p. 15.
9. Het 'relationele waarheidsbegrip' is als begrip vooral bekend geworden door het gereformeerde rapport over het schriftgezag, *God met ons, over de aard van het Schriftgezag*, Leusden, 1981. Velen zijn er destijds tegen te hoop gelopen, maar of het begrip, als weergave van een nieuw *basaal verstaan* dat wortelt

in de 'tijdgeest', werkelijk begrepen is, is maar zeer de vraag.

10. Te denken valt aan de niets-ontziende radicaliteit waarmee bijvoorbeeld de engelse priester J.A.T. Robinson zijn herziening van de leer uiteenzette (o.m. *Honest to God*) en de manier waarop bijvoorbeeld in Nederland mannen als Kuitert en Wiersinga opereerden. Naar hun stellingen moet zeker nog steeds geluisterd worden, maar hun optreden had iets geforceerds en schoot daarom m.i. haar doel voorbij.

11. Het begrip 'het numineuze' is theologisch door R. Otto geijkt (*Das Heilige*, 1917).

12. Nederlandse vertaling: *Het heilige, Een verhandeling over het irrationele en de idee van het goddelijke en de verhouding ervan tot het rationele*, Hilversum, 1963, p. 13

13. A. van de Beukel, *De dingen hebben hun geheim*, Baarn 1990 en als vervolg daarop *Met andere ogen*, Baarn, 1994. De beide boeken benaderen het 'numineuze' in de werkelijkheid zoals die in de natuurkunde zich voordoet, de ene vanuit de objectzijde ('de dingen'), de andere vanuit de subjectzijde ('ogen').

14. Vaak wordt door 'bijbelgetrouwe christenen' erg argwanend geluisterd naar cultuurfilosofische beschouwingen over de 'dood van God' - God immers kan niet dood zijn, wij kunnen hooguit in onze zondigheid 'doen alsof' Hij dood is. Inderdaad kan vermoedelijk niet ontkend worden dat Nietzsche met de dood van God een wel een dergelijke reële, ontische dood bedoelt (zie o.a. F. Nietzsche, *De vrolijke wetenschap* (ned vert.: Amsterdam, 1992), fragment 125, 343 e.a.). In cultuurfilosofische zin echter wordt bij de 'dood van God' gedacht aan een 'functionele dood', Hij is functioneel uit onze cultuur verdwenen. Voor een bijbelse verwijzing zou te denken zou zijn aan een tekst als Matt 13:58, waar Jezus wegens het ongeloof van Nazareth 'niet vele krachten' kan verrichten.

15. Twee, vrij willekeurige voorbeelden mogen dit staven. (1) Een politiek geëngageerde theoloog als Dorothee Sölle, lange tijd een boegbeeld van moderne, antimetafysische theologie schreef onlangs een boek over mystiek, (2) De recentelijk

overleden godsdienstwetenschapper J. van Baal, die lange tijd de verwijzing naar God afdeed als 'illusie' schreef na zijn pensionering *Boodschap uit de stilte* en *Mysterie als openbaring* waarin hij de realiteit van het goddelijke erkent en de ontmoeting daarmee localiseert in de stilte. Zijn boeken deden veel theologisch stof opwaaien.

16. *Dienstboek, een proeve, Schrift, Maaltijd, Gebed*, Zoetermeer, 1998. Ook op *Beth Tikwah* wordt sinds kort gebruik gemaakt van teksten uit dit waardevolle boek.

17. J. Seymour, *Leven van het land, Niets verspillen en gezond blijven*, Baarn/Amsterdam, 1979, een vertaling van *The Complete Book of Self-Sufficiency*. De engelse titel geeft aan wat het is: 'de bijbel' voor de zelfvoorzieners. Nog altijd gebruiken we dit boek veel.

18. Matt. 7:24 / Luc. 6:47.

19. Joh. 5:39/40

20. Matt. 11:27 en Joh. 1:18

21. o.a. Matt 3:17 vv.

22. zie daarvoor o.a. Joh. 4:34, 5:30 en 6:38.

23. Matt 13:47/48

24. Denk aan de bekende woorden: 'Gij hebt gehoord dat er gezegd is tegen de ouden..., maar Ik zeg u...' (Matt 5:21 vv). Het ging daar o.m. om door God zelf gegeven regels!

25. 2 Kor.3:17

26. Gal. 5:13 - De hele brief aan de Galaten is een ongehoord pleidooi voor vrijheid!

27. E. Fromm, *De angst voor vrijheid, de vlucht in autoritairisme, destructivisme, conformisme*, Utrecht, 1981 (eerste druk al van 1941).

28. Efese 3:10